

Om å være ung i Distrikts-Norge

Kunnskapsgrunnlag for Ungdommens distriktspanel

Anne Irene Myhr

Rapport

April 2021

Innhold

1.	Forord	4
2.	Bakgrunn, tjenstedesign og tilrettelegging	5
2.1.	Mandat	5
2.2.	Sammensetning	5
2.3.	Ungdommens distriktspanel sitt arbeid	6
3.	Hva kjennetegner distriktene?	9
3.1.	Hvor er distriktene?	9
3.2.	Demografi	9
3.3.	Flytting	11
3.4.	Økonomiske strukturer	12
3.5.	Romlige egenskaper	13
4.	Fremstillingen av distriktet	13
4.1.	By mot land	13
4.2.	Alle kjenner alle	15
4.3.	Gamlehjem eller større ambisjoner for distriktene	17
5.	Drivere for utviklingen i distriktskommunene	17
5.1.	Den distriktpolitiske arven	18
5.2.	Distriktskommune 3.0	18
5.3.	Tilpasningsstrategier	19
5.4.	Kommunene og fylkeskommunene sine roller	20
5.5.	Inntektssystemet for kommunene	21
5.6.	Utdanningsinstitusjonene	22
5.7.	Statens politikk	22
6.	Ungdom, unge voksne og distriktene	24
6.1.	Vi vet lite om norsk distriktsungdom	24
6.2.	Distriktsungdom er en mangfoldig gruppe	24
6.3.	Tre hovedprofiler med distriktsungdom	25
6.4.	Ungdom har sterk motivasjon for å bo i distriktet	26
7.	Bosetting i hele landet	27
7.1.	Arbeid	28
7.1.1.	Behovet for variert arbeidsmarked	28
7.1.2.	Ungt utenforskap	28
7.1.3.	Ungjobb og regionale jobbkoordinatorer	29
7.1.4.	Trainee	29

7.1.5.	Kompetansearbeidsplasser	30
7.1.6.	Tilgang på kapital	30
7.1.7.	Desentralisert lokalisering	31
7.2.	Tjenestetilbudet	31
7.2.1.	Skole og utdanning	31
7.2.2.	Helse	33
7.2.3.	Trygghet, tilgjengelighet og beredskap	33
7.3.	Høyhastighetsnett	34
7.3.1.	Muligheter med digitalisering	34
7.3.2.	Internett- og mobildekning	35
7.4.	Lokalsamfunnet	35
7.4.1.	Gode sosiale liv	36
7.4.2.	Møteplasser på tvers av generasjoner	36
7.4.3.	Lokalt utviklingsarbeid	37
7.4.4.	Tilgang til naturen	38
7.4.5.	Et velfungerende boligmarked	39
7.5.	Å komme seg dit en vil	39
7.5.1.	Kollektivtilbud	39
7.5.2.	Infrastruktur	40
7.5.3.	Førerkort for 16-åringer	41
7.6.	Reell medvirkning	41
7.6.1.	Stemmerett for 16-åringer	41
7.6.2.	Lovpålagte ungdomsråd	42
7.6.3.	Ungdomsmedvirkning	43
8.	Referanser	44

1. Forord

Meld. St. 5 (2019-2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden – Distriktsmeldingen varslet at regjeringen ville opprette et ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen om fremtidens distriktpolitikk. De 10 rådene fra Ungdommens distrikspanel skal bidra til at ungdom som vokser opp har lyst til å investere fremtiden sin i distriktene.

Før panelet startet sitt arbeid, viste en kunnskapsstatus at vi har mye kunnskap om distriktene, men vi vet lite om ungdom i Distrikts-Norge. Det ble derfor tydelig for panelet og Distriktsenteret som tilretteleggere, at en vesentlig del av oppdraget var å fylle kunnskapshullet.

Deltakerne i Ungdommens distriktpanel har selv hentet inn erfaringer fra distriktsungdom. Vi har brukt ulike metoder for å få innspill fra andre ungdommer. Vi hadde omfattende planer for deltakelse på møter og arrangement i eget fylke, da Norge stengte ned på grunn av Covid-19 i mars 2020. Mesteparten av arbeidet har etter den tid vært gjennomført digitalt.

Distriktsenteret har tilrettelagt forskningsbasert kunnskap til de temaene vi har arbeidet med. De viktigste kildene våre har vært kunnskapsstatus ved oppstarten, analyser basert på Ungdata og den nasjonale spørreundersøkelse om unges motivasjon for å bo i distriktene som voksne.

Ungdommens distriktpanel har arbeidet med den brede distriktpolitikken. Det er derfor kunnskap fra mange sektorer som underbygger de 10 rådene om fremtidens distriktpolitikk.

Rapporten fra panelet gir samlet en god beskrivelse av panelets arbeid, kunnskapsgrunnlaget vi har brukt og rådene vi gir. Rapporten følger ikke den samme stramme formen som en offentlig utredning, og panelet har heller ikke hatt et slikt formkrav. Samtidig har vi vurdert det som nødvendig å være så fyldig som mulig i kunnskapsgrunnlaget, og vi har derfor en omfattende referanseliste.

2. Bakgrunn, tjenstedesign og tilrettelegging

Meld. St. 5 (2019-2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden – Distriktsmeldingen, ble lagt frem av regjeringen 18. oktober 2019. I meldingen ble det varslet at regjeringen vil ta initiativ til å opprette et ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen om fremtidens distriktspolitikk. Meldingen stilte spørsmål om hvilke muligheter og utfordringer megatrender som digitalisering og teknologiutvikling, grønt skifte og klimasårbarhet, befolkningsutvikling og urbanisering gir for fremtidens lokalsamfunn? Panelet skulle etter planen presentere sitt arbeid for regjeringen våren 2021. Distriktsenteret fikk i oppgave å legge til rette for panelets arbeid (KMD, 2019).

2.1. Mandat

Hva skal til for at unge vil bo, arbeide og investere fremtiden sin på bygda?

I distriktsmeldingen høsten 2019 ble panelet og deres mandat lansert

Hvis lokalsamfunnene skal være levedyktige i årene som kommer, må unge som vokser opp ha lyst til å investere fremtiden sin i distriktene. Derfor vil regjeringen ta initiativ til å opprette et ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen om fremtidens distriktspolitikk. Hvilke muligheter og utfordringer gir megatrender som digitalisering og teknologiutvikling, grønt skifte og klimasårbarhet, befolkningsutvikling og urbanisering for fremtidens distriktsamfunn? Panelet vil etter planen presentere sitt arbeid for regjeringen våren 2021. Distriktsenteret har fått i oppgave å legge til rette for panelets arbeid (KMD, 2019, s. 22).

[Etter en åpen utlysning ble 10 ungdommer fra 10 fylker presentert som Ungdommens distriktspanel 17.januar 2020. Panelet skal samles flere ganger i regi av Distriktsenteret og vil samarbeide tett med de kommunale og fylkeskommunale ungdomsrådene.](#)

2.2. Sammensetning

Ungdommens distriktspanel har hatt følgende sammensetning:

Tobias Eriksen, Båtsfjord, Troms og Finnmark

Marthe Øijord, Meløy, Nordland

Kennet Tømmermo Reitan, Røyrvik, Trøndelag

Nikola Bileska, Averøy, Møre og Romsdal

Hans Christian Andersen-Knudsen, Sogndal, Vestland

Trym Talgø Olsen, Egersund, Rogaland

Siri Heimdal Knudsen, Kristiansand, Agder

Cecilie Skringo, Ål, Viken

Anne Snarteland, Fyresdal, Vestfold og Telemark

Sofie Persdatter Sangnæs, Gran, Innlandet

Alle var i aldersgruppen 14-23 år ved oppnemning.

Distriktssenteret sine tilretteleggere har vært Anne Irene Myhr, Anne Katrine Gårdvik, Inga Skavhaug, Ingvill Dahl, Ann Opheim Jørgensen (til 01.07.2020) og Morten Mediå (fra 10.08.2020).

2.3. Ungdommens distriktpanel sitt arbeid

Ungdommens distriktpanel har arbeidet i perioden januar 2020 til april 2021.

Distriktssenteret gjennomførte i oktober – desember 2019 en åpen utlysning hvor vi inviterte ungdommer mellom 14 og 23 år til å søke på å delta i Ungdommens distriktpanel. I overkant av 100 ungdommer meldte seg. Ungdommene skulle svare på hvorfor de ønsket å delta i panelet sitt arbeid, og skulle legge ved lenke til blogg eller andre nettsteder som gav et inntrykk av ungdommen. Distriktssenteret gjennomførte intervju med de fleste søkerne, og snakket med referanser. Vi fikk da en bedre oversikt over ungdommene sin motivasjon, engasjement i frivillige lag og organisasjoner, elevråd, studentorganisasjoner, partipolitisk aktivitet, forståelsen av å være representant for ungdommen i egen region, og pågående skole, studier eller arbeid. Ungdommene skulle geografisk være fra kommuner i sentralitetsklasse 4, 5 eller 6 (Høydahl, 2020).

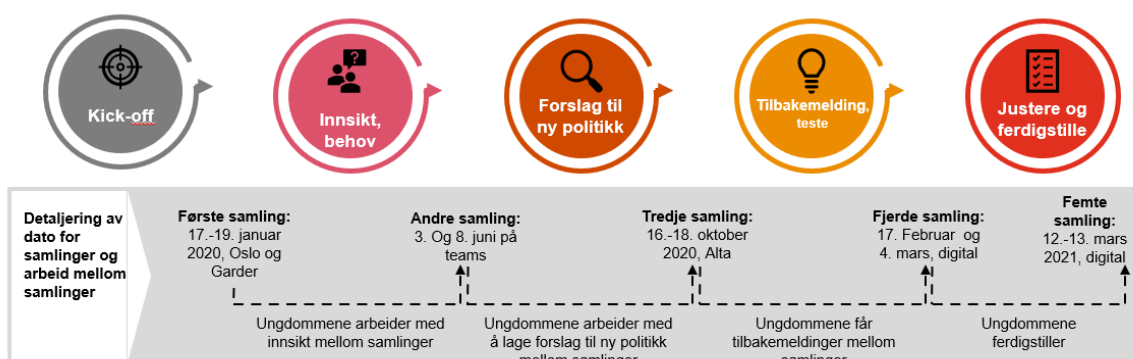
Arbeidet startet i statsministerboligen hos statsminister Erna Solberg sammen med kommunal- og moderniseringsminister Monica Mæland. Der fikk vi overrakt bærekraftsballen som et symbol, og en oppfordring om å tenke bærekraftig distriktsutvikling.

Foto KMD

Den planlagte arbeidsformen ble tilnærmet heldigital som en følge av covid-19. I tillegg til den første samlingen i januar 2020, møttes vi fysisk i Stjørdal i august på fremtidsverksted i regi av Design og arkitektur i Norge (DOGA), og Alta i oktober 2020.

Ungdommens distriktspanel har arbeidet etter tjenstedesignmodellen:

Modellen er faseinndelt og forutsetter at det lages plan for arbeidet i hver fase. Se egen delrapport for en detaljert beskrivelse av metoden.

I innsiktsfasen skaffet vi oss oversikt over ungdom sitt behov for å arbeide og bo i en distriktskommune i fremtiden. Paneldeltakerne skaffet seg innsikt i sitt hjemfylke ved bruk av blant annet spørreundersøkelser, arbeidsverksted og deltakelse på møter. Distriktssenteret åpnet en digital postkasse hvor ungdom svarte på spørsmål om hva som skal til for at det skal være godt og attraktivt å bo og arbeide i hele Norge også i framtida. Institutt for rural- og regionalforskning (Ruralis) sammenstilte materialet i en rapport, og satte den innsamlede innsikten i sammenheng med tidligere litteratur om distriktsungdom (Melås, 2020).

Sammenstillingen viste at ungdom er spesielt opptatt av følgende tema:

- Lokalmiljø
- Tilbud og tjenester
- Arbeid
- Utdanning
- Digitalisering
- Framtid

For å sikre at vi hadde fått innsikt fra hele landet gjennomførte Distriktssenteret en nasjonal spørreundersøkelse. 1.464 unge under 30 år svarte på hva de ønsker seg av et framtidig sted å bo, og hvilken motivasjon de har for å bo i en distriktskommune (Nordtug, 2021).

Med utgangspunkt i all innsikt og andre rapporter om ungdom i distriktene, arbeidet Ungdommens distriktspanel med å lage forslag til ny distriktpolitikk. Høsten 2020 ble 15 foreløpige råd om fremtidens distriktpolitikk grunnlag for å be om tilbakemeldinger. Tilbakemeldingen har kommet fra hele landet, og flest fra kommunale ungdomsråd, ungdommens fylkesting, nasjonale og regionale lag og foreninger. Formålet med tilbakemeldingene har vært å ha et grunnlag for eventuelt å endre de foreslåtte rådene med tiltak.

I denne fasen har Ungdommens distriktspanel også møtt:

- Bjørn Arild Gram, leder i KS
- Hans Christian Gabrielsen, leder i LO
- Ole Erik Almlid, direktør i NHO
- Linda Hofstad Helleland, distrikts- og digitaliseringsminister
- Nikolai Astrup, kommunal- og moderniseringsminister
- Knut Arild Hareide, samferdselsminister
- Henrik Asheim, forskning- og høyere utdanningsminister

- Sveinung Rotevatn, klima- og miljøminister
- Torbjørn Røe Isaksen, arbeids- og inkluderingsminister
- Victor Norman, leder av Demografiutvalget

Gjennom Distriktsmeldingen ble det også oppnevnt to andre utvalg. Distriktsnæringsutvalget har utredet næringslivets betydning for å nå distriktpolitiske mål. NOU 2020:12 ble overlevert regjeringen 28. oktober 2020. Demografiutvalget har utredet konsekvensene av demografiutfordringer i distriktene for statlig, kommunal og privat sektor og kommet med forslag til mulige løsninger. NOU 2020:15 ble overlevert regjeringen 4. desember 2020.

Ungdommens distriktspanel sine medlemmer Tobias Eriksen og Marthe Øijord deltok i arbeidet med ungdommens nordområdemelding (UD, 2020), som var ungdommenes innspill til Meld. St. 9 (2020-2021) Mennesker, muligheter og norske interesser i nord (Utenriksdepartementet, 2020)

Representanter fra Ungdommens distriktspanel har deltatt på innspillsmøter til Distriktsnæringsutvalget, Demografiutvalget og Kommunal- og moderniseringsdepartementets innspillsmøter om tre nye strategier for småby og tettsteder, kysten og fjell og innland.

Ungdommens distriktspanel har levert hørings svar til NOU 2020:12, og nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene. I tillegg har panelet levert et notat til inntektssystemutvalget om betydningen av regionaltilskuddet i inntektssystemet.

3. Hva kjennetegner distriktene?

Distriktskommuner kjennetegnes ved at det bor få folk på store arealer. Dette gir lange avstander mellom folk, arbeidsplasser og tjenester. I Norge bor folk i høyblokk, rekkehus og sentrumsnære eneboliger, men også på eiendommer på øyer, innerst i en fjord, og øverst i en fjellbygd. Avstandene i luftlinje er nødvendigvis ikke så stor, men dårlig utbygd og tilrettelagt infrastruktur gjør at reisetiden blir lang eller kostbar.

3.1. Hvor er distriktene?

Det finnes ingen presis definisjon av distriktskommuner, og grensen mellom distriktskommuner og mer sentrale kommuner er flytende (KMD, 2020).

Demografiutvalget tok utgangspunkt i sentralitetsklassene til Statistisk sentralbyrå (SSB) som går fra 1 (de mest sentrale) til 6 (minst sentrale). Utvalget definerte distriktskommuner som kommuner med lav sentralitet, dvs. kommuner på sentralitetsnivå 5 og 6, og i en del tilfeller også kommuner med sentralitetsnivå 4. (KMD, 2020) Distriktsnæringsutvalget mener at strenge definisjoner mellom by og distrikt kan føre til kunstige geografiske skiller, og viser til felles bo- og arbeidsmarkeder (NFD, 2020). Også dette utvalget har valgt å ta utgangspunkt i sentralitetsindeksen til SSB for å definere distrikter, og bruker sentralitetsklassene 4, 5 og 6. Disse tre sentralitetsklassene omfatter til sammen 79 % av landets kommuner, og 1,6 millioner innbyggere (NFD, 2020). Halvparten av befolkningen som bor i kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6 bor spredtbygd (KMD, 2020). Samtidig må vi være klar over at det er geografiske forskjeller. Lengst i nord er befolkningen konsentrert til fiskevær, og i Nord-Norge og på Vestlandet bor 56-60 prosent av distriktsbefolkningen på sentralitet 5 og 6 i tettsteder (ibid.). I Innlandet og Agder bor under 40 prosent i tettsteder, og i innlandsområdene i Sør-Norge er bosetningen mer spredt (ibid.).

I sin kunnskapsoversikt over nyere norsk forskning om distriktsungdommer (Rye, 2019), peker Rye på at distrikt har ingen klar definisjon og må forstås mer allment som lokalsamfunn, kommuner og regioner utenfor landets urbane regioner. Rye bruker begreper som bygd, kystsamfunn, småsamfunn, perifere samfunn og utkantene som synonyme begreper.

De 10 ungdommene i Ungdommens distriktspanel kommer fra kommuner i sentralitetsklassene 4, 5 og 6. Ungdommene mener det er vanskelig å legge sentralitetsklassene til grunn for utformingen av sine råd om den fremtidige distriktpolitikken. Selv i kommuner som er i sentralitetsklasse 2 og 3 opplever ungdom at de bor i distriktet. Et eksempel er Haugesund kommune som ifølge SSB sin sentralitetsindeks har klasse 3. I Haugesund kommune har vi flere bebodde øyer, og for å komme til Røvær er du avhengig av skyssbåt. Øygruppa har ca. 80 innbyggere, og de beskriver seg selv som en distriktsdel av en bykommune. Tromsø kommune er også i sentralitetsklasse 3. Kommunen er Norges 12. mest folkerike kommuner, med sine 76.974 innbyggere pr. 1. januar 2020 (Tromsø kommune, 2021). Samtidig bor 7,6 % av innbyggerne i 20 skolekretser i distriktene i kommunen. [Kommunen skriver selv i kunnskapsgrunnlaget for kommuneplanens samfunnsdel at Tromsø kommune har både storby- og distriktsutfordringer.](#)

Ungdommens distriktspanel er opptatt av at inndelingen i sentralitetsklasser ikke blir til hinder for at sentrale kommuner tar sine distriktsutfordringer på alvor. Det er ungdom som bor på stedet som best kan gi uttrykk for sine behov for fremtiden.

3.2. Demografi

I årene framover vil ikke folketallet i distriktene synke, men stabiliseres. Dette skyldes at det bor få ungdommer der, og det er først og fremst de unge som flytter (KMD, 2020). Hovedtyngden av distriktsbefolkningen vil bestå av eldre (ibid.). At den samlede distriktsbefolkningen kjennetegnes av at der

er flere eldre og færre unge voksne, former ungdommenes hverdag (Rye, 2019). Befolkningssammensetningen påvirker både det sosiale livet og hvem du omgås i hverdagen.

I Distriktsmeldingen skriver regjeringen at det med stor sannsynlighet fortsatt vil være spredt bosetting i Norge i overskuelig framtid, men med en svak nedgang på sentralitet 6 (KMD, 2019). Regjeringen er bekymret for den demografiske utviklingen i landet, ved at den økende andelen eldre særlig rammer Distrikts-Norge og vil forsterke utfordringen med knapphet på arbeidskraft, både i privat og offentlig sektor.

Demografiutvalget mener at folketallet stabiliseres i mange distriktskommuner, men at aldringen samtidig blir en større utfordring enn før (KMD, 2020). Utvalget beskriver tre demografiutfordringer:

1. **Befolkningsnedgang:** Nedgang i antall innbyggere i deler av Distrikts-Norge har over tiår vekket bekymring. Distriktenes stemme på den nasjonale politiske arenaen svekkes når distriktsbefolkningen utgjør en stadig mindre del av alle innbyggerne i landet.
2. **Aldring:** Samfunnet må lage systemer for å håndtere konsekvensene av aldring, og de må være bærekraftige over tid. Aldringen blir på sikt også en nasjonal utfordring, men den vil skje tidligere og sterkere i distriktene.
3. **Spredt bosetting:** Kombinasjonen liten befolkning og store avstander skaper avstandsutfordringer i forbindelse med både jobb, tjenesteorganisering og hverdagslivet. Tjenestetilbud, lag og foreninger og alle institusjoner som krever et visst befolkningsunderlag for å fungere, vil møte utfordringer.

Lavere innvandring, synkende fruktbarhet og flytting ga en nedgang i folketallet i nesten 300 kommuner i 2019. Demografiutvalget viser til flere grunner til at folketallet i distriktskommunene kan stabilisere seg de nærmeste årene:

- Færre unge i distriktene gir lavere utflytting
- Det vil fortsatt være en liten andel unge som flytter fra byene til distriktene, og denne flyttingen vil være stabil grunnet flere unge i byene
- Den kraftige veksten i antall eldre gir i seg selv en større befolkning
- Det vil fortsatt komme noen innvandrere til distriktene fra utlandet, og disse utvandrer i liten grad

Demografiutvalget mener at en spesielt må være oppmerksom på drivkreftene for videre sentralisering. Disse drivkreftene er:

- Den økonomiske utviklingen med vekst i kompetanseintensiv og tjenesteytende sektor vil i stor grad fortsatt finne sted i byene.
- Selv om det skapes arbeidsplasser i distriktene, er det mange som likevel velger å bosette seg sentralt.
- En stadig større andel av de unge vokser opp i sentrale strøk og har begrenset erfaring med eller familietilknytning til distriktskommuner. Dette kan tilsa at færre av disse vil velge å flytte fra distriktsområder selv om det er ledige jobber der.
- Mange innvandrere ser også ut til å velge å bo i sentrale strøk.

Med innvandrere mener vi arbeidsinnvandrere, flyktninger og familiegjennforente. De siste 10-15 årene har innvandrere bidratt med arbeidskraft og til å opprettholde befolkningen i mange distriktskommuner (Distriktscenteret, 2020). Fra 1. januar 2014 til 1. januar 2019 ville 107 kommuner hatt nedgang i folketallet uten netto innvandring (Distriktscenteret, 2020, s. 2). De fleste av disse er distriktskommuner. Innvandrernes stedstilhørighet er ofte svak. Flyktninger har særlig vist seg å ha et sentraliserende innenlands

flyttemønster. Denne sekundærflyttingen har likevel vært avtagende over tid. Arbeidsinnvandrere og nordiske innvandrere har til nå i liten grad flyttet til mer sentrale strøk etter først å ha kommet til distriktkommuner (KMD, 2020). En nasjonal spørreundersøkelse om unges bostedsmotiv viser at unge med en eller begge foreldre født i utlandet i mindre grad ser for seg å bosette seg i en distriktkommune når de er 30 år. Dette er delvis forklart av at ungdommene med innvandrerbakgrunn i mindre grad tror de vil få brukt det de er gode til, bli godt kjent med lokalsamfunnet, få trygt nettverk og være seg selv (Nordtug, 2021). Distriktsenteret mener at kommuner som ønsker at innvandrerbefolkningen skal bli boende, bør sette inn tiltak som kan bidra til at tilhørigheten til stedet styrkes. I arbeidet med inkludering er oppvekstarenaer, og involvering av frivillighet og næringsliv sentralt.

Det er færre ungdommer med innvandrerbakgrunn i distriktene. I aldersgruppen 16-19 år var 14.3% av ungdommene i Oslo kommune innvandret eller barn av innvandrerforeldre. I Nordland fylke var andelen i samme aldersgruppe 9.17%, og i Innlandet 9.38%. Samtidig kan enkeltkommuner i distriktet har høy andel innvandrerungdom, eksempelvis Frøya der 17.9% av unge mellom 16 og 19 år har innvandrerbakgrunn (SSB, 2021).

3.3. Flytting

Ungdoms flyttemønster er det heller ikke forsket mye på de senere årene. Tradisjonelt har flytting vært knyttet til strukturelle rammer – så som utdannings- og arbeidsmarkedenes sentraliserende funksjoner, og de kulturelle føringene hvor byen beskrives som moderne, dynamiske og rike på muligheter (Rye, 2019). Det innenlandske flyttemønsteret har i etterkrigstiden virket sentraliserende, og flere har flyttet fra distriktene til byene enn omvendt (KMD, 2020). Det er spesielt unge voksne i aldersgruppen 19 til 29 år som flytter, og mye av denne flyttingen er knyttet til utdanning og arbeid (ibid.). I perioden 2009 – 2018 var det årlig i gjennomsnitt 22.700 personer som flyttet fra distriktkommuner på sentralitet 5 og 6, og 17.500 personer som flyttet til disse kommunene (ibid.).

Selv om mange nordnorske ungdommer flytter sørover, og da som regel til mer urbane regioner, må det understrekes at de fleste ungdommene ikke flytter (Pedersen, 2013). Mange av de som reiser sørover, flytter dessuten tilbake på et senere tidspunkt (ibid.). Kvinner returnerer oftere enn menn (ibid.).

En studie fra 2013 viste at rundt 80 prosent av kommunene i det distriktpolitiske virkeområdet hadde drevet med systematisk arbeid for å tiltrekke seg flyttere de siste ti år (Grimsrud & Aure, 2013). Forskerne identifiserte gjennom kartleggingen fem hovedstrategier som representerer hvert sitt knippe av tiltak og virkemidler (Grimsrud & Aure, 2013):

1. **Inspirere** (omdømmebygging, promoteringskampanjer og annonsering).

Effekter av dette er vanskelig å måle, men forskerne har sett at det kan «minne» noen på at det er mulig og attraktivt å bo utenfor storbyene, at det finnes alternative levemåter og livsstiler, at det går an å flytte tilbake til oppvekststedet osv. Det kan også være en (første) kilde til kontakt mellom mulige tilflyttere og tilflyttingsapparat.

2. **Informere** for å bedre beslutningsgrunnlaget for flyttere (nettsider, databaser og brosjyrer).

Det går ut på å vise fram de reelle mulighetene ved eventuell tilflytting, hva som finnes av bolig- og arbeidstilbud, tjenester og fritidsaktiviteter. Informasjonstiltak kjøres ofte sammen med inspirasjonstiltak. De representerer derfor også en mulighet til å komme i kontakt med målgruppen.

3. **Lage møteplasser** (f.eks. å arrangere eller delta på karrieremesser, treff for fraflyttede, seminarer, festivaler o.l.). Det handler om å møte målgruppen ansikt til ansikt, vise seg fram i praksis og gjøre avtaler for nærmere oppfølging.

4. **Formidling/personlig veiledning** (bygdelivsmeglere, kommuneverter, tilflytterkontor o.l.) kan gi tilpasset informasjon, råd og hjelp, kanskje også omvisning. Denne strategien virker godt når vertene har stort nettverk lokalt og kan sette tilflyttere i kontakt med f.eks. huseiere og arbeidsgivere, slik at hus og jobb kommer på plass. Denne typen aktivitet er særlig viktig på steder der markedet ikke fungerer tilfredsstillende. Personlige møter gjør også at tilflyttere føler seg velkomne inn i et fellesskap der hver og en betyr noe – mange av dem understreker viktigheten av nettopp dette. For innvandrere med svak tilhørighet er dette spesielt viktig. Frivilligheten spiller en viktig sentral rolle her.
5. **Tilrettelegging for å bedre bosettingsgrunnet.** En del av tilflyttingsarbeidet går ut på å stimulere til at flere tomter, jobber og boliger blir utlyst på markedet, og til å legge til rette for fjernarbeid/stedsuavhengig arbeid og pendling. Arbeidet kan også anspore til at store og små bedrifter i området (ikke minst kommuneorganisasjonen selv) erkjenner at de i sine rekrutteringsprosesser kan tjene på å selge inn stedet som bosted, og ikke bare den jobben de trenger arbeidskraft til. Dette kan for eksempel innebære økt samarbeid mellom offentlig, privat og frivillig sektor.

Kommuner og regioner kan i begrenset grad påvirke netto befolkningsutvikling, men de kan i noen grad påvirke gjennom å legge innsatsen i det løpende samfunnsutviklingsarbeidet (Hatling & Dahl, 2020). I 2016 undersøkte Uni Research Rokkansenteret på oppdrag fra Distriktsenteret om kunnskap om tilflytting blir tatt i bruk i kommunalt og regionalt tilflyttingsarbeid (Grimsrud & Munkejord, 2016). Undersøkelsen viste at kunnskapen blir tatt i bruk, og dette har bidratt til at kommunene jobber med tilflytting og inkludering på andre og bedre måter enn tidligere. Å jobbe for å ta vare på de som kommer kan ha større betydning for folketallsutviklinga enn forsøk på å lokke hjem utflyttede ungdommer og barnefamilier (Hatling & Dahl, 2020).

Utgangspunktet for alt tilflyttingsarbeid må være at tilflyttere skal ha en jobb i bo- og arbeidsmarkedsregionen og et lokalsamfunn de trives med. Arbeidet må derfor bygge på analyser og kunnskap om eget sted og regionen sitt behov for arbeidskraft (Hatling & Dahl, 2020). Arbeid er den viktigste årsaken til at folk flytter, men kvaliteter ved stedet, familie og nettverk har i tillegg betydning for både flyttebeslutninger og beslutninger om å bli boende (Sørli, Aure, & Langset, 2012). Det er få som flytter etter å ha blitt arbeidsledige. Tendensen i større arbeidsmarkeder er at arbeidsledige heller velger å pendle eller bytte yrke fremfor å flytte (Kann, Dokken, Sørbo, & Yin, 2018). Det å bo i distriktene øker sannsynligheten for å flytte når man mister jobben. Dette henger sammen med færre muligheter for å pendle og finne annen jobb i nærområdet (Huttunen, Møen, & Salvassen, 2018).

3.4. Økonomiske strukturer

Ungdom i distriktene vokser opp med andre økonomiske strukturer enn ungdom i urbane strøk (Rye, 2019). De tradisjonelle rurale næringene som landbruk, fiske, turisme og utvinning av naturressurser har lavere lønnsnivå enn urbane næringer (ibid.). Det gir også jevnt over dårligere økonomiske kapitalressurser enn byungdom.

Andre materielle forskjeller er boformene. Å bo i en to-roms leilighet i høyblokk er annerledes enn et småbruk med god plass, eller eneboligen med dobbeltgarasje og stor tomt i distriktet. Det gjenspeiler seg også i prisnivået. I urbane boligmarkeder er det en sterk prisvekst. Ifølge Eiendom Norge steg boligprisene i Oslo med 13 prosent i 2020. Mange distriktskommuner har ensartede, små, usikre eller stagnerende boligmarkeder som er preget av lave boligpriser og svak prisvekst (KMD, 2020). Byggekostnadene kan gjerne være høyere enn boligverdien, noe som kan føre til at folk ikke ønsker å oppta eller ikke får lån til boliginvesteringer (ibid.).

Kollektiv- og transportløsninger i områder med spredt bosetting har ofte dårlig kostnadseffektivitet, med lavt belegg og lite fleksible reisetider (KMD, 2020). Lite kundegrunnlag gjør at utbygging av høyhastighetsbredbånd eller annen digital infrastruktur ikke kan skje på kommersielt grunnlag i hele landet (KMD, 2020). Frivilligheten har vært viktig samarbeidspartner for å utbygge bredbåndsdekning i distrikt, men også i utprøving av innovative kollektivløsninger, som eks. [Distriktsmobilen i Vevelstad](#).

3.5. Romlige egenskaper

Distriktsungdommen vokser opp i samfunn preget av spredt bosetting og med lange avstander til både offentlige og private servicefunksjoner. Med distriktenes bosettingsmønster blir det færre leger, færre helsesykepleiere, færre butikker og færre fritidstilbud (Rye, 2019). Demografiutvalget mener at tjenesteutvikling i større grad må skje på distriktenes premisser, og at prinsippet må være at tjenester organiseres slik at det fungerer for innbyggerne.

De romlige egenskapene er verdsatt av unge som ønsker å bosette seg i distriktene. Unge som sier de ønsker å bosette seg i en distriktskommune når de er 30 år, verdsetter i høyere grad nærhet til natur og å bo i enebolig med egen hage og garasje, og verdsetter i mindre grad et levende sentrum (Nordtug, 2021).

Lange avstander fører til at mange distriktsungdommer flytter på hybel når de begynner på videregående skole. I Norge og andre skandinaviske land flytter mellom 15 og 20 prosent av ungdom i 15-16 års alderen på hybel for å gå i videregående skole (Wannebo, 2018). Å flytte hjemmefra i så ung alder kan tenkes å medføre ekstra press på den psykiske helse, og studier viser at ungdom på hybel er overrepresentert i frafallsstatistikken (Wannebo, 2018). Helsedirektoratets nasjonale faglige råd sier at kommunens psykiske helsetilbud bør ha høy tilgjengelighet og lav terskel (Helsedirektoratet, 2021).

Regjeringen har som mål at videregående opplæring i større grad skal forberede innbyggerne til å lære hele livet (KD, 2021). I Meld.St.21 (2020-2021) om fullføringsreformen nevnes mange årsaker til manglende fullføring som ikke er direkte skolerelatert. Det kan handle om fattigdom, psykososiale plager, helseutfordringer og språklige utfordringer.

Situasjonen for ungdom som må bo på hybel er ikke nevnt i stortingsmeldingen. De er heller ikke gitt plass i Meld. St. 14 (2019-2020) Kompetansereformen – Lære hele livet, som var forløperen til stortingsmeldingen om fullføringsreformen.

4. Fremstillingen av distriktet

4.1. By mot land

Det er forsket mye på ulike oppfatninger av bygda.

I boka *Den nye bygda* (Almås, Haugen, Rye, & Villa, 2008) skriver forfatterne at det står strid om den norske bygda og hvordan den skal bli oppfattet. Kampen om bygdene sin sjel finner vi i økonomien, i politikken, i kulturlivet og i media. Myter og konkurrerende fremstillinger skaper et skille, hevder forfatterne.

I innsikten til Ungdommens distriktspanel peker flere på at man må fremheve distriktenes muligheter fremfor å kun belyse distriktenes utfordringer (Melås, 2020). Ungdom er opptatt av at fremstillingen av bygda sier noe om dem og de andre innbyggerne som bor der. Fremstillingen setter også merkelapp på stedet, og er dermed med på å forme både bygda og de som bor der (Melås, 2020). Det å bo på bygda gir andre fordeler og ulemper enn det å bo i byen gjør. En av informantene til Ungdommens distriktspanel har fortalt om hva han og vennene snakket om da de var yngre:

«Det var alt man skulle gjøre når man endelig kom seg «ut herfra» og «ut i verden». Man blir liksom «ingen av å bo i distriktet».

En annen ungdom beskriver det slik:

«Av å bo landlig blir du litt utenfor den fremgangen som skjer i resten av verden og i byen, distriktene henger ofte litt etter».

Disse sitatene kan tyde på mangel på stolthet rundt det å vokse opp på bygda. (Melås, 2020). Dette understøttes av en uttalelse i perspektivmeldingen fra unge voksne i Nord-Norge (Kunnskapsbanken, 2019). Det er en opplevelse at man ikke kan ha en grenseløs ambisiøsitet i Nord-Norge. Dersom man vil «bli» noe må man gjerne ta utdanning eller jobbe utenfor landsdelen, som resulterer i en følelse av kunnskapsflukt fra landsdelen.

Samtidig påpeker andre ungdommer at det er muligheter utenfor byene, men at disse må oppdages (Melås, 2020).

«Folkets øyne må åpnes mot nye muligheter utenfor de store byene».

Det lokale næringslivet og kommunene spiller en viktig rolle i å portrettere distriktene som gode alternativer til byene. Dette faller innenfor teorier som vektlegger at distriktenes vekstkraft kommer fra lokalsamfunnet (Melås, 2020).

I arbeidet med Meld. St. 9 (2020-2021), Nordområdemeldingen, ble det opprettet et eget ungdomspanel. Der deltok 50 nordnorske ungdommer i alderen 16 til 28 år med ulik geografisk tilhørighet og variert bakgrunn. De sier det finnes et unaturlig skille mellom sør og nord, og ber om at det blir snakket om nord på en annen måte. For unge er det viktig at vi kan være stolte av landsdelen, og de ønsker å føle at det er anerkjennelse for Nord-Norge i hele landet. Ungdommene sier også at de ikke kjenner seg igjen i myndighetenes og medias fremstilling av Nord-Norge. Et konkret forslag er at regjeringen må si 'vi' og ikke 'dere' når de snakker om nord.

Når byene og deres muligheter er sammenligningsgrunnlaget, kaller en perspektivet for *bygda sett innenfra*. Bygda oppfattes som en motsetning til byen (Almås, Haugen, Rye, & Villa, 2008).

By/land-dimensjonen aktualiseres ofte i det norske samfunnet også i dag, både i folkelige, politikk-administrative og vitenskapelige diskurser. Under ligger en antakelse om at by- og bygdesamfunn har grunnleggende forskjellig karakter (Rye, 2019). Analysen viser heller et mangfold av distrikts- og bygdeungdommen, og det er uproblematisk. Også ungdom er forskjellige, har hver sine preferanser og gjør sine valg ut fra disse. I den norske samfunnsdebatten er det en sterk oppmerksomhet rundt ulikheter mellom sentrum og periferi. Her er man opptatt av geografiske ulikheter som spiller urettferdige fordelinger av makt, ressurser og livsmuligheter. Resultatet er at noen grupper er mer privilegerte enn andre. At ungdommer i forskjellige deler av landet har et mangfold av utdanningsplaner er ikke problematisk, men hvis bygdeungdommer har et *kvalitativt* bedre skoletilbud enn bygdeungdommene er det mer utfordrende (Rye, 2019).

En ungdom har sagt det slik til Ungdommens distriktspanel:

«Jeg tror et stort problem i dag er mangelen på stolthet over hvor du kommer fra. Det er i byene det skjer, det er der det er kultur, idrett, politikk og alt som unge mennesker er nysgjerrig på. Ingen setter fokus på hva distriktene har å tilby».

Det gjør også noe med innbyggerne når det ofte brukes symbolske uttrykk som et uttynningsområde eller et fraflyttingsområde (KMD, 2020). For bor du i et slikt område må du forvente at tjenestetilbud og transporttilbud kan bli lagt ned, foreninger og lag vil få svekket rekrutteringsgrunnlag, og uformelle sosiale nettverk forvitrer (Aasbrenn, 1990). Det er relasjoner mellom mennesker og steder. Det handler om lokal identitet og tilhørighet. Stedstilhørighet som en individuell relasjon representerer en følelse av å høre hjemme. Det er to hovedelementer i stedstilhørighet: det funksjonelle og det emosjonelle (Vestby & Skogheim, 2014) Distriktssenteret mener at kommunene må arbeide for at de har stolte og fornøyde innbyggere som kjenner at de hører til på stedet (Distriktssenteret, 2016). I det arbeidet har omtalen av stedet mye å si.

En annen forskjell mellom distrikt og by er at det er flere unge mødre i de typiske distriktsfylkene (Rye, 2019). I Finnmark fødes nesten hvert femte barn av tenåringsmødre. Til sammenligning har færre enn hvert tjuende nyfødte Oslo-barn en mor i tenårene (Medisinsk fødselsregister 2019). I innsikten til Ungdommens distriktspanel ser en del ungdom med bekymring på at distriktene tilsynelatende mister tilbud innenfor helsesektoren. De snakker om tryggheten det gir å ha en fødestue eller akuttmottak innen rimelig avstand (Melås, 2020).

«(...) sykehus og andre helsetjenester nært plassen man bor på. Alle disse tingene er viktige for å holde på de menneskene som allerede bor i distriktene, men også for å få nye mennesker til å bosette seg der!».

4.2. Alle kjenner alle

Lever «bygdedyret» fortsatt, og er det sånn at den sosiale kontrollen er sterkere på bygda enn i byen, spør Melås etter å ha sammenstilt innsikten til Ungdommens distriktspanel (Melås, 2020).

«Det er vanskelig å unngå rykter i slike små distrikter, siden alle kjenner alle».

At «alle kjenner alle» i distriktet blir oppfattet som både positivt og negativt. Det positive er at det er trygt og inkluderende, og det negative at det er ekskluderende.

«Man må tilpasse seg de andre for man får ikke venner om man faller utenfor normen i distrikts-Norge».

Noen av informantene til Ungdommens distriktspanel beskriver hvordan små miljø gjør det vanskelig å stikke seg ut og «være seg selv» og savner et mangfold av folk og interesser. Noen mener at inkludering, seksualitet, og utenforskap må sterkere inn i skoleundervisningen (Melås, 2020). I den nasjonale undersøkelsen om unges bostedsmotiv ser vi at det varierer mye hvorvidt unge tror de får være seg selv fullt ut dersom de bosetter seg i en distriktskommune som voksen. Desto større grad respondentene tror de får

være seg selv i en distriktskommune – desto sterkere motivasjon for å bosette seg i en distriktskommune, også når vi har kontrollert for hvor de er vokst opp (Nordtug, 2021).

Det er et kjent sosiokulturelt særtrekk med distriktene at den rurale idyllen med trygghet står sterkt. Bygda preges av tette, gode og forpliktende sosiale nettverk (Villa, 1999). Baksiden av den rurale idyllen er kjedsomheten, og bygda oppleves som tradisjonell, gammeldags og med sosial kontroll (Rye, 2006). Et annet uttrykk for den sosiale kontrollen er bygdedyret.

En utflyttet student sier

«Skal det bli aktuelt å flytte hjem må folk ha lagt fra seg janteloven»

I boka *Den nye bygda* sier forfatterne at kampen om bygdas sjel også foregår i kulturen og i media. Forfatteren Kjell Aukrust var svært opptatt av fordommer, og syntes det var irriterende at bygdefolk i alle år er blitt presentert som noen raringer og treiginger (Sjøberg, 1998).

«De er ikke tjukkere i skallen på landsbygda. Bygdefolket skal liksom latterliggjøres hele tiden. Byfolket trenger å latterliggjøres mer.»

Bø i Telemark er stedet for innspillingen av NRK serien Rådebank, hvor den første sesongen ble vist i 2020. I et debattinnlegg i VG, 26. februar 2020, skriver to ungdommer at dette er det viktigste norsk tv noen gang har lagd, og endelig kom serien som handler om bygd (Nilsen & Otterhals, 2020). Rånekulturen snakkes oftest om med negativt fortegn, og ungdommene som er i det miljøet har vanskelig for å finne sin plass. Ungdommene i Rådebank bruker tiden på å mekke bil, råne og være sammen med hverandre. Men i bunn har serien hatt et formål å fortelle historier om unge menns mentale helse. [NRK har allerede bekreftet at det blir en tredje sesong av suksess-serien Rådebank.](#)

4.3. Gamlehjem eller større ambisjoner for distriktene

Debatten om distriktene handler ofte om fraflytting. Dette er til dels en unyansert fremstilling. Det vil med stor sannsynlighet fortsatt være spredt bosetting i Norge i overskuelig framtid (KMD, 2019).

Demografiutvalget har drøftet tre scenarier eller ambisjonsnivåer for distriktene og politikken fremover (KMD, 2020):

- Et godt og vakkert gamlehjem
- Velfungerende distriktsbyer med uttynnet omland
- Levende deler av et større norsk mangfold

Disse tre scenariene forteller tre forskjellige historier om distriktene, og måten distriktet blir sett på. Demografiutvalget mener helt klart at distriktene er levende deler av et større norsk mangfold. Dette krever at enkeltkommuner må ta ansvar for sin egen utvikling, basert på egne ressurser. Samtidig må staten opprettholde en politikk som støtter opp om gode liv også i distriktene. Utvalget skriver at dette krever økt oppmerksomhet om hvordan man kan utvikle gode løsninger på distriktenes premisser.

Melås ser at ungdommene bruker byen som sammenligningsgrunnlag når de skal vurdere sitt eget lokalmiljø, eller tilbudet på sitt hjemsted (Melås, 2020). Med andre forutsetninger i bygdene enn i byene, mener han at det også trengs andre løsninger for samfunnsplanlegging og utvikling. Melås ser ikke at andre løsninger brukes, og mener de må være tilpasset svar på de spørsmål som dagens distriktsungdom har.

Regjeringen skriver i sine forventninger til kommunenes planlegging at «kommuneplanens samfunnsdel gir retning til lokalsamfunnsutviklingen, og bidrar til at nasjonale og regionale mål tilpasses lokale forhold» (KMD, 2019). En viktig intensjon ved Plan og bygningsloven er at planlegging etter loven skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser i et område ses i sammenheng gjennom samordning og samarbeid. Forskerne som evaluerte Plan- og bygningsloven i perioden 2014-2018, mener at små kommuner er i mindre stand til å ivareta helhetlig planlegging enn store kommuner (Aarsæther & Hanssen, 2018). Rurals og Nordlandsforskning har i forbindelse med oppdrag om følgeforskning av Distriktskommune 3.0¹ gjennomført en spørreundersøkelse om samfunnsplanlegging blant kommuner med under 2.500 innbyggere. Foreløpige funn viser at småkommunene opplever det som et problem at krav og forventninger fra statlige og/eller regionale myndigheter ikke er tilpasset situasjonen i små kommuner.

5. Drivere for utviklingen i distriktskommunene

Det skal være mulig å leve gode liv, uansett hvor i Norge man bor (KMD, 2019).

¹ Prosjekt (2019-2023) der Distriktsenteret, Nordland fylkeskommune, og Trøndelag fylkeskommune samarbeider om bedre kobling mellom kommuners utviklingsarbeid og planarbeid. <https://distriktsenteret.no/blogg/samarbeider-om-tettere-kobling-mellom-plan-og-samfunnsutvikling/>

5.1. Den distriktspolitiske arven

Regional- og distriktspolitikken har i over 50 år vært en sentral del av norsk politikk. Dagens samfunnsutfordringer er grense- og sektoroverskridende. Nasjonal, regional og lokal politikk og forvaltning må virke sammen på en måte som gir rom for differensiering og samarbeid.

Det er har vært ulike teorier om innretningen av distriktspolitikken. Før 1990 mente man at mindre områder trengte infrastruktur, næringsstøtte, kompensasjonsordninger og oppkobling mot større byer. Siden 1990-tallet har det skjedd en vridning fra denne forståelsen mot at vekstkraften kommer fra lokalsamfunnet, og det er naturressursene, folkene og kulturen som utgjør potensialet for vekst og utvikling. Herfra har det utviklet seg en forståelse om at begge disse teoriene må tas i betraktning og at forhold utenfra og innenfra fungerer i samspill med hverandre (Damvad, 2015).

I Distriktsmeldingen skriver regjeringen også at de ønsker et samfunn som tydeliggjør mulighetene og er tilpasset endringene vi står i. Livskraftige og attraktive lokalsamfunn er en forutsetning for utvikling.

Norske kommuner utgjør en bærebjelke i velferdssamfunnet vårt, sa daværende kommunal og moderniseringsminister Monica Mæland (Distriktssenteret, 2018). Hun pekte på at kommunene har nærhet til innbyggere og næringsliv, og dermed gode forutsetninger for å være pådriver for positiv samfunnsutvikling. Videre mente hun at det er en fordel for distriktskommuner at de kan prøve ut nye arbeidsformer og virkemidler uten særlig store kostnader. Det er kort vei mellom etater og mellom kommune og lokalsamfunn.

5.2. Distriktskommune 3.0

En kartlegging av prioriterte politikkområder i et utvalg kommuner og fylkeskommuner viser at det er behov for å møte innbyggerne på nye måter (Bang-Andersen, Plathe, & Hernes, 2019). Kommune 3.0, smartkommune og samskapingssammenheng er begrep som brukes for å beskrive den nye kommunen (ibid.). Dette defineres som en metode hvor ansatte, politikere, innbyggere og næringsliv sammen finner ut hvordan et behov eller en utfordring skal løses. Det er fokus på mestring i alle livets faser og ansvarliggjøring av egne innbyggere.

Det er gode argumenter for innbyggerinvolvering. Distriktssenteret beskriver fem resultater av innbyggerinvolvering (Distriktssenteret, 2017)

1. Mer kunnskap og treffsikre beslutninger. Innbyggerne vet mer om hvor skoen trykker. Dermed vet de mye om hvordan ulike løsninger vil kunne slå ut i praksis.
2. Lettere iverksetting av politiske vedtak. Det blir mindre motstand mot at barnehagen blir pusset opp før skolen dersom innbyggerne har blitt involvert i prioriteringen enn hvis arbeidet bare plutselig starter
3. Medansvar, mobilisering og frivillighet. Når innbyggerne blir involvert i å utvikle sine nærområder, utløser det ofte flere lokale ressurser
4. Tilhørighet, identitet og fellesskap. Innbyggerne som føler at de deltar i utviklingen av lokalsamfunnet, får oftere en sterkere opplevelse av fellesskap og å høre til
5. Politisk rekruttering. Mange brenner for en sak. Når de slipper til i den saken de brenner for, kan det føre til større engasjement i andre saker. Resultatet kan bli nye, engasjerte kommunepolitikere

Mange kommuner har ulike ordninger for innbyggermedvirkning og nærdemokratiske ordninger. Nærdemokratiske organer er en fellesbetegnelse på organer som omfatter et avgrenset geografisk område mindre enn kommunen, og som fungerer som plattform for deltakelse og engasjement for befolkningen i

dette avgrensede området (Winsvold, 2014). Lokaldemokrativeilederen har mange gode eksempler på hvordan kommuner kan utvikle velfungerende demokratiske arenaer til beste for innbyggerne (KMD, 2019).

5.3. Tilpasningsstrategier

Nasjonal politikk, forskning, kunnskapsoppbygging og medfølgende forventninger til kommunene har i stor grad vært innrettet mot å stimulere til vekst. Det har derimot vært lite oppmerksomhet om hvordan det kan planlegges for å sikre gode tjenester i områder med spredt bosetting, uavhengig av befolkningsutviklingen (NFD, 2020). Distriktsenteret bestilte i 2020 en studie for å få innsikt i forskning om hvilke strategier, planer og tiltak som kommuner med befolkningsnedgang velger og på hvilke punkter det er behov for mer kunnskap (Bråtå, 2020). Et av funnene er at vekststrategien er en sentral tilnærming i kommuner med befolkningsnedgang. Denne inkluderer gjerne undertema som markedsføring og stedsutvikling, entreprenørskap, samspill mellom ulike typer aktører for å fremme vekst mv. I tillegg tar kommunene en rekke grep for å tilpasse seg nedgang i befolkningen, en eldre befolkning og ofte dårlig kommunal økonomi. Kommunene synes i liten grad å ta helhetlige strategiske grep for hvordan de skal tilpasse seg nedgang, ofte kalt en tilpasningspolitikk (Bråtå, 2020).

Den svenske forskeren, Josefina Syssner, har studert demografisk endring og lokal planlegging i Sverige. Syssner mener at befolkningsvekst i et område oftest forbindes med noe attraktivt, mens befolkningsnedgang fort blir et uttrykk for det motsatte. Hun påpeker også at det finnes et godt utbygd statlig apparat og mange verktøy for å hjelpe kommunene med tiltak for vekst og utvikling, mens det ikke finnes tilsvarende støtte knyttet til det å håndtere konsekvensene av befolkningsnedgang. Syssner har flere forslag til tilpasningsstrategier (Syssner, 2018):

- Legge ned deler av virksomheten
- Samarbeid mellom kommuner
- Høyere skatter
- Samarbeid med sivilsamfunnet
- Finne nye måter å gjøre ting på/innovasjon
- Tilpasse fysisk infrastruktur

Demografiutvalget mener det er behov for tilpasningsstrategier i distriktskommunene. De mener eksempelvis at distriktskommunene selv må ta i bruk handlingsrommet og være innovatører innen tjenesteorganisering (KMD, 2020). Utvalget mener man skal være kritisk til an en gitt befolkningsutvikling uten videre skal oppfattes som et mål eller som en målestokk på suksess eller fiasko. Da er det enklere å begrunne at det endelige målet må knyttes til hvordan de som til enhver tid bor på et gitt sted, har det.

SSB gjennomførte våren 2019 en pilotundersøkelse om livskvalitet i Hallingdal på oppdrag fra regionrådet (SSB, 2019). Undersøkelsen gir kommunene og regionen innsikt om hvordan «hallinger» har det og for å tilrettelegge for gode liv i regionen.

Livskvalitet handler om hva som gjør livet godt å leve. For den enkelte er livskvalitet en subjektiv opplevelse av det livet man lever – og handler om trivsel og hvor fornøyd man er med livet sitt. Ungdom som har det bra, har ofte et positivt selvbilde. Det er viktig både i seg selv, og for den enkeltes fysiske og psykiske helse. Resultatene fra Ungdata viser at det store flertallet av unge som vokser opp i Distrikts-Norge har det godt. Men, gutter er generelt mer fornøyde med seg selv og måten de lever livet sitt på enn jentene (Bakken, 2020).

Venner er for de fleste en kilde til lek, glede, støtte, samhørighet og bekreftelse. På lengre sikt har vennskap betydning for utvikling av selvbilde og sosial kompetanse, og mange knytter bekjentskap i ungdomstiden som varer livet ut. Blant ungdom som vokser opp i Distrikts-Norge har 88 prosent minst en venn som «de

kan stole fullstendig på og betro seg til om alt mulig». Det er litt vanligere at ungdom i Distrikts-Norge har nettvenner enn ungdom som vokser opp andre steder i landet (Bakken, 2020).

I Sverige har Tillväxtverket og Reglab utviklet BRP+, som er et system for å måle regional utvikling økonomisk, miljømessig og sosialt. Landet er delt i 21 regioner. I den siste rapporten viser analysene at livskvaliteten øker i Sveige, men ikke for alle. Forskjellene blir større, og sammen med klimaendringene og annen miljøpåvirkning vil dette være de største utfordringene for en bærekraftig utvikling. Forskjellene begrunnes delvis med demografiske forandringer (Sweco, 2020).

5.4. Kommunene og fylkeskommunene sine roller

Vi bor alle i en kommune og er daglig avhengig av tjenestene kommunen gir oss². Alle kommuner skal tilby de samme tjenestene med samme kvalitet uavhengig av innbyggertall, størrelse, bosettingsstruktur o.l. Kommunens oppgave er å arbeide for interessene til de som bor der, den skal ta seg av de nære oppgavene. Tanken bak dette lokaldemokratiet er at de som bor i den enkelte kommune, kjenner de lokale problemene best og vet hvordan de skal løses (ibid.).

Det er de folkevalgte i kommunestyrene og fylkestingene som har ansvaret for at innbyggerne får tilgang til de kommunale tjenestene, innenfor rammene som Stortinget har satt (KS, 2019)

En av fem sysselsatte i landet arbeider i kommunesektoren (KS, 2019). Lavere fødselstall, kombinert med lavere innvandring, gjør at mange kommuner kan forvente en nedgang i antall barn og unge. Dette vil igjen redusere behovet for sysselsatte i grunnskole og barnehagesektoren. For kommuner i sentralitet 6 er denne reduksjonen beregnet til om lag 1.300 sysselsatte, eller om lag 10-15 prosent av de sysselsatte i sektoren i disse kommunene (KMD, 2020).

Distriktskommuner har til felles at befolkningsgrunnlaget for å opprette og opprettholde et variert, lokalt tjenestetilbud er nokså begrenset. I tillegg til skole og barnehagesektoren kan også andre eksisterende ordninger og tilbud komme til å oppleve et sterkt press. Å være under press kan også gi impulser til nye innovative løsninger.

Lokal samfunnsutvikling er å arbeide for å utvikle kommunen som sted å bo, og legge til rette for arbeidsliv og fritid. Arbeid med samfunnsutvikling handler om å gjøre flere ting, ofte samtidig (Distriktsenteret, u.d.).

Kommunene og fylkeskommunenes roller må sees i sammenheng. Fylkeskommunen kan hjelpe distriktskommunene med å se nye løsninger på både tjenesteproduksjon og utøvelse av samfunnsutviklerrollen. Det kan være interkommunale løsninger, sterkere samarbeid innen en kommuneregion eller et regionråd, eller mellom kommuner og nasjonale aktører (KMD, 2019).

Regionreformen førte til at fylkeskommunene fra 2020 fikk et større ansvar for oppgaver og virkemidler som er viktige for å legge til rette for flere arbeidsplasser, vekstkraft og bosetting i distriktene (KMD, 2019). Den regionale samfunnsutviklerrollen handler om:

- å gi strategisk retning til samfunnsutviklingen, tilpasset regionale og lokale forhold
- å mobilisere privat sektor, kulturliv og lokalsamfunn
- å samordne og koordinere offentlig innsats og virkemiddelbruk

Innenfor samferdselsområdet har fylkeskommunene ansvaret for de fylkeskommunale veiene og i hovedsak ansvaret for all lokal rutetransport, med unntak av jernbane. Ansvaret til fylkeskommunene omfatter

² <https://dittvalg2019.medielabben.no/artikkel/89724?videoObjectId=4782>

planlegging og drift, men også investeringer i fylkesveier og lokale baneløsninger. Fylkeskommunene tildeler dessuten løyver til ekspressbussruter, og har ansvaret for skoletransport og annen tilrettelagt transport.

Fylkeskommunene har ansvaret for tilskudd til bredbåndsutbygging.

De har også ansvaret for et tilpasset og relevant videregående skoletilbud og for fagskolene. Den regionale kompetansepolitikken bidrar til at flere kvalifiserer seg for arbeid, og at bedrifter og offentlig virksomhet får tak i den arbeidskraften de trenger.

Fylkeskommunene skal legge til rette for nye og videreutvikle eksisterende arbeidsplasser. Virkemidler som kan brukes er eksempelvis ernæringshageprogrammet, inkubatorprogrammet, mentorprogram og bedriftsnettverk. De deltar også i regionale partnerskap sammen med aktører som forskningsrådet, SIVA, Innovasjon Norge, universitets- og høgskolesektoren, NAV, Statsforvalteren og regional stat.

Det er mange politikkområder som påvirker samfunnsutviklingen i distriktskommuner. Noen har en eksplisitt distriktpolitisk begrunnelse, andre er generelle, men har en stor betydning for utviklingen i distriktene. Det kommunale inntektssystemet er et av dem.

5.5. Inntektssystemet for kommunene

Inntektssystemutvalget ble oppnevnt av regjeringen 12. mai 2020, og skal foreta en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for kommunene.

Ungdommens distriktspanel har sendt et innspill til inntektssystemutvalget der de mener det er av avgjørende betydning at inntektssystemutvalget fortsatt har tilskudd som er grunnlagt av regionalpolitiske mål. Dagens post 61, distriktstilskudd Sør-Norge, post 62, distriktstilskudd Nord-Norge og post 64, skjønnstilskuddet, må styrkes. Tilskuddene er blant annet med på å gi barn og unge en god oppvekst som har stor betydning for de valg de tar senere i livet. Å vokse opp i kommuner med lange avstander og spredt bosetting gir andre oppvekstrammer enn urbane regioner (Melås, 2020).

Ungdom sier selv at

«Når vi har det bra, flytter vi ikke»

Post 66, veksttilskudd er en kompensasjon til kommuner med særlig høg folkevekst, begrunnet med vansker med å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning. Ungdom som vokser opp i en distriktskommune etterlyser økt oppmerksomhet på de tjenestetilbudene som forsvinner med begrunnelse i sentralisering og en redusert befolkning. Ungdommens største bekymring er for tilbudene distriktene mister innen helsesektoren (Melås, 2020). Når tilbud forsvinner uten at det settes inn avstandsreducerende tiltak blir avstanden mellom by og distrikt større. Denne avstanden kan inntektssystemutvalget redusere med begrunnelse i å møte ungdommens tro på en fremtid i en distriktskommune.

Staten begrunner post 61, distriktstilskudd Sør-Norge, med utjamning av en svak samfunnsmessig utvikling. Ungdom som har gitt innsikt til Ungdommens distriktspanel ønsker ikke at det brukes denne typen karakteristikk av sine bosteder.

Ungdom har uttalt at

«Man blir liksom ingen av å bo i distriktet».

Det å bo i distriktet gir andre fordeler og ulemper enn det å bo i byen gjør. Distriktene har en egenverdi og ungdommene er opptatt av at det skal verdsettes.

5.6. Utdanningsinstitusjonene

Utdanning og utdanningssystemet er en viktig drivkraft for sentralisering av befolkningen (KMD, 2019). De fleste utdanningsinstitusjonene ligger i større byer, og kompetansearbeidsplasser etableres gjerne i større arbeidsmarkeder (KMD, 2020). I 2021 er det 10 universiteter, 6 høyskoler og 5 vitenskapelige høyskoler underlagt Kunnskapsdepartementet. Det finnes i tillegg statlige utdanningsinstitusjoner underlagt andre departement, og en rekke private høyere utdanningsinstitusjoner.

Den viktigste enkeltfaktoren for studentene er at lærestedet tilbyr den utdanningen de er mest interessert i (Wiers-Jenssen, 2012). Geografisk nærhet til studiestedet har hatt svært stor eller nokså stor betydning for halvparten av studentene. Det har hatt særlig stor betydning for eldre studenter, gifte eller samboende og de som har barn (ibid.). Forskning har vist at de viktigste kjennetegnene ved personer med høyere utdanning som jobber i distriktsområder, er enten at de kommer fra distriktskommuner selv (80 prosent), eller at de har erfaring fra arbeid i distriktsområder gjennom utdanningen (70 prosent) (KMD, 2019).

Distriktsnæringsutvalget mener at samhandling mellom næringslivet og universitets- og høyskolesektoren er av stor betydning for regional og nasjonal verdiskaping. Ikke minst spiller universitetene og høyskolene en viktig rolle for kompetansen til arbeidskraften i det regionale næringslivet (NFD, 2020).

De overordnede målene for regjeringens politikk for høyere utdanning og forskning finner vi i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, senest Meld. St. 4 (2018-2019). Hovedmålene er:

- styrket konkurransekraft og innovasjonsevne
- møte store samfunnsutfordringer
- utvikle fagmiljøer av fremragende kvalitet

For universitet og høyskoler er det styret ved institusjonene som har ansvaret for å utforme strategier, legge planer og fastsette mål og resultatkrav for virksomheten.

I Meld. St. 19 (2020-2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler, skriver regjeringen at det er underdekning på en del utdanningstyper i arbeidsmarkedet. For sykepleiere, IKT-utdannede, barneskolelærere og psykologer har det vært vedvarende, og for det mest i distriktene. Regjeringen mener at disse ubalansene har såpass store konsekvenser for enkeltpersoners karrieremuligheter og for bedrifter og velferdstjenester at endringer i dimensjoneringen bør vurderes for å bedre samsvaret mellom studiesøkingen og arbeidsmarkedsbehovene (KD, 2021).

5.7. Statens politikk

Aldringen av befolkningen vil utfordre alle kommunene, men distriktskommunene er avhengig av at man nasjonalt finner en bærekraftig løsning på utfordringene (KMD, 2020). Demografiutvalget mener staten må opprettholde en politikk som støtter opp om gode liv også i distriktene. Dette krever økt oppmerksomhet om hvordan man utvikler gode løsninger på distriktenes premisser.

Regional- og distriktpolitikken kan deles i to hovedkategorier:

1. Den målretta regional- og distriktpolitikken som har følgende mål
 - 1.1. Vekstkraftig næringsliv, verdiskaping og attraktive arbeidsmarkeder i regioner og distrikt
 - 1.2. Regional utvikling over landegrensene og i nordområdene
 - 1.3. Styrke utviklingskapasiteten og velfungerende tjenestetilbud i distriktene

2. Regional- og distriktpolitiske omsyn på andre politikkområder som samferdsel, gode helsetjenester, utdanning, forskning og innovasjon (KMD, 2020).

Vi har i dag flere virkemidler som skal ha en spesiell effekt på sysselsettingen i distriktene. Flere rapporter og ekspertutvalg har pekt på at differensiert arbeidsgiveravgift har hatt en positiv effekt, ved at den har redusert kostnadene til bedriftene.

Tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark ble innført på 1990-tallet. Norut og Menon evaluerte i 2012 ordningene i tiltakssonen. De mente at tiltakene måtte bli mer individrettet for å øke bostedsattraktiviteten (Angell, et al., 2012). Bedriftene i den nordligste landsdelen ville mangle arbeidskraft.

Tiltakssonen omfatter alle kommunene i Finnmark og syv kommuner i Nord-Troms., Disse er Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvæningen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord. De viktigste virkemidlene i tiltakssonen er:

- Fritak for arbeidsgiveravgift
- Nedskrivning av studielån med inntil ti prosent av opprinnelig lånegrunnlag, avgrenset oppad til kr 25.000 pr år
- Ettergivelse av studielån for kvalifiserte grunnskolelærere som jobber i kommunene i sonen
- Fritak for el-avgift på forbruk
- Reduksjon i personbeskatningen

Ungdommens behov for å bo i en distriktskommune i fremtiden må ha tiltak i den brede distriktpolitikken. Vi må derfor finne løsninger for distriktene i den nasjonale utdanningspolitikken, satsing på infrastruktur, lokaliseringspolitikken, innovasjonspolitikken, boligpolitikk, tjenesteorganisering, skatte- og avgiftssystemet, og i nasjonale veiledere for planlegging

I tillegg må staten bidra med søkbare midler til lokale utviklingsprogram for å utvikle stedene, deres egenart og sosiale møteplasser.

6. Ungdom, unge voksne og distriktene

Hvordan skiller distriktsungdom seg ut fra ungdommer i andre regioner i Norge? Er det annerledes å være ung i distriktene?

6.1. Vi vet lite om norsk distriktsungdom

Det er sjelden at sentralitet er del av analyser som omhandler ungdom. Da går vi glipp av relevant kunnskap som grunnlag for å tilrettelegge for gode liv i hele landet.

Professor Johan Fredrik Rye ved NTNU har på oppdrag fra Distriktsenteret sammenfattet bredden i de forskningsfaglige tilnærmingene til norsk distriktsungdom de 10 siste årene. Rye viser til at det er by/land dimensjonen som dominerer det offentlige ordskifte, og legger også føringer på den vitenskapelige kunnskapsproduksjonen. Ingen forskningsprosjekter har ført til artikler som presenterer fersk kunnskap om distriktsungdom siden 2010. Dette selv om Ungdata-prosjektet og Statistisk sentralbyrå løpende produserer data om ungdom generelt.

6.2. Distriktsungdom er en mangfoldig gruppe

Distriktsungdom er som ungdommer som vokser opp andre steder i landet, ingen ensartet gruppe (Rye, 2019). Men distriktsungdom som er lesbiske, bifile, homofile, transpersoner eller skeive har ofte negative opplevelser av hjemstedet sitt. Det har sammenheng med erfaringer med mobbing og utestenging, og en opplevelse av å være annerledes og alene. Det er spesielt årene på ungdomsskolen som er vanskelig (Eggebø, Almli, & Bye, 2015).

Ungdata er et nasjonalt forsknings- og utviklingsprosjekt som bygger på omfattende data fra kvantitative spørreundersøkelser blant ungdom over hele landet. Prosjektet ledes av NOVA ved OsloMet, og over 630 000 ungdommer på ungdomstrinnet og videregående skole over hele landet har siden 2010 svart på spørsmål om foreldre og venner, skole, lokalmiljø, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelbruk, risikoatferd og vold (Ungdata 2019).

Med utgangspunkt i Ungdata er ungdomsskoleelever som bor i Distrikts-Norge og ungdomsskoleelever som bor andre steder ganske like (Bakken, 2020). Uansett hvor ungdom bor er de aller fleste godt fornøyd med seg selv og med sin egen helse, de fleste har gode venner, de er godt fornøyd med foreldrene sine, og de aller fleste er fornøyd med skolen de går på.

Framtidsoptimismen er minst like stor i distriktene som ellers og det er bare små forskjeller når det gjelder hvor mange som tror de vil få et godt og lykkelig liv i framtida (ibid.).

Også på fritidsarenaen er det flere likheter enn forskjeller. Det er ingen forskjell i hvor mye tid unge i og utenfor distriktene bruker på digitale aktiviteter, og deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter er også lik. Deltakelsen på fritidsarenaen er noe mer inkluderende i Distrikts-Norge i den forstand at det er flere unge med lav sosioøkonomisk status som deltar, og det gjennomsnittlige antallet forskjellige organiserte aktiviteter er høyere (Eriksen & Andersen, 2021).

Det er litt flere i distriktene som har venner de kun har kontakt med over nettet, og det er litt færre som er sammen med venner hjemme hos hverandre. All ungdom tror de vil fullføre videregående skole, og det er ingen forskjeller i troen på å bli arbeidsledig. Det er færre ungdommer i distriktene som sikter inn mot høyere utdanning, de bruker mindre tid på lekser, færre har skulket skolen og færre opplever skolen som stressende (Bakken, 2020).

Selv om de fleste unge trives godt i lokalmiljøet sitt, så er ungdom i distriktskommuner noe mindre fornøyd enn annen ungdom. Den største forskjellen finner vi i forholdet til kollektivtilbud og kulturtilbudet. Her er unge i distriktene vesentlig mindre fornøyd enn de som bor andre steder.

Gjennom de nasjonale rapportene til Ungdata kan en fra 2015 og framover vise til negativ utvikling på flere områder. Blant annet har det vært registrert en økning i andelen unge som rapporterer om psykiske helseplager, og det er over tid færre som er fornøyd med egen helse. Samtidig er psykiske helseplager mindre utbredt i distriktene, blant annet fordi skolestresset har mindre sammenheng med psykiske helseplager her enn det har i resten av landet (Eriksen & Andersen, 2021).

Det har også være en nedgang i ungdommers framtidsoptimisme, færre som trives på skolen, og en økning i andelen som begår ulike typer regelbrudd. Analysene gjennom Ungdata viser at disse endringene gjelder ungdom i Distrikts-Norge i like stor grad som for ungdom andre steder i landet (Bakken, 2020).

Når forskningen i tillegg legger vekt på hvordan kjønn og sosioøkonomisk bakgrunn samspiller med oppvekststedet, får vi andre interessante funn. Selv om ungdommene i Distrikts-Norge på mange måter ligner ungdommene i resten av landet, så skiller distriktsungdommene seg ut på flere områder med mindre sosioøkonomiske forskjeller, men med større kjønnsforskjeller (Eriksen & Andersen, 2021). På flere områder har en del av jentene det dårligere jo mindre sentralt de bor. De største og alvorligste ulikhetene handler om større grad av mobbing og dårlig selvbilde. Det er særlig jenter med færre sosioøkonomiske ressurser som sliter, og det er også disse som i størst grad ønsker å flytte fra kommunen når de blir eldre (ibid.).

6.3. Tre hovedprofiler med distriktsungdom

Distriktsungdom kan sees gjennom tre hovedprofiler (Eriksen & Andersen, 2021):

1. De rotfesta og veltilpassa ungdommene der gutter er i flertall. Disse ungdommene har det stort sett svært bra. De har dype røtter og tette bånd i bygda, de ønsker å bli boende, og deres framtidsorienteringer er sterkt forankret i det lokale. De har gode venner og gode relasjoner til skole og foreldre, svært få opplever mobbing og er over gjennomsnittet fornøyd med helse og lokalmiljø. I denne gruppen er nesten halvparten av ungdommene, og to av tre er gutter.
2. De som vil opp og ut der jenter og unge med høy sosioøkonomisk status er i flertall. Disse er fulle av pågangsmot, overskudd og optimisme, og de har gode og trygge nettverk i bygda. De ser for seg en framtid som inkluderer høyere utdanning på et annet sted enn hjembygda.
3. De sårbare ungdommene der jenter og unge med lav sosioøkonomisk status er i flertall. Disse ungdommene opplever mobbing og er i liten grad tilfreds med seg selv og helsa si. De sosiale relasjonene er dårlige, og de er ikke fornøyd med lokalmiljøet. Mens jentene har kompliserte vennerelasjoner, ser guttene ut til å ha mer isolerte.

Ungdoms liv i distriktene er ofte preget av nære relasjoner, sosial støtte, tilhørighet og aktiv deltakelse. Disse særtrekkene har også negative sider som til dels treffer ungdom, og spesielt jenter, i Distrikts-Norge sterkest. Det er langt flere jenter enn gutter som opplever mobbing, kroppsmisnøye, misnøye med fysisk og psykisk helse og har dårlig selvbilde generelt. Hos guttene er det motsatt, ved at deres opplevelse av kroppspress stiger jo mer sentrale kommunene blir (Eriksen & Andersen, 2021).

Færre jenter rapporterer om framtidsoptimisme enn guttene. Distriktsjenter uten utdanningsplaner er de som oftest ønsker å bli boende i kommunen, mens distriktsjenter uten utdanningsplaner er de som i minst grad ønsker å bli boende. Dette strider imot en antagelse om at distriktsungdoms planer om høyere utdanning alltid fører med seg flytteplaner. Blant gutter som har planer om høyere utdanning, så er det færre som tror de vil bo i kommunen i framtida, mens blant jentene med planer om høyere utdanning er det faktisk flere som tror de vil bli boende i kommunen. Men også de jentene som ikke planlegger å ta høyere utdanning ønsker i større grad å forlate hjemkommunen (Eriksen & Andersen, 2021).

Forskerne utfordrer distriktskommunene på hva de må være oppmerksomme på når jentene ønsker seg bort? Mangler distriktene i større grad enn andre steder positive kvinneroller, og hvor økonomisk overlevelse og stolthet ofte hviler på de tradisjonelt mannlige arbeidsplassene? De manglende yrkesmulighetene og den manglende positive identiteten for jenter og kvinner med lav sosioøkonomisk status er av de største utfordringene i distriktene (Eriksen & Andersen, 2021).

6.4. Ungdom har sterk motivasjon for å bo i distriktet

Hvorfor vil unge bo eller ikke bo i en distriktskommune? Det er en ganske sterk motivasjon blant de unge for å bosette seg i en distriktskommune. Blant ungdom i alderen 14-29 år som er bosatt i kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6, svarer omtrent 65 prosent at de ønsker å bosette seg i en distriktskommune når de er 30 år. Blant ungdom fra sentrale kommuner (sentralitetsklasse 1, 2, og 3) sier omtrent 40 prosent det samme (Nordtug, 2021). Personer som er sterkt motivert for å bo i en distriktskommune i framtiden er kjennetegnet ved at de:

- Bor i en distriktskommune i dag
- Er oppvokst utenfor gangavstand til sentrum
- Er eldre (nærmere 30 år enn 15 år)
- Har norskfødte foreldre
- Er streit
- Opplever større mulighet til å kunne bosette seg i en distriktskommune
- Opplever sterkere sosiale normer om å bosette seg i en distriktskommune
- Har en positiv holdning til å bo i distriktene. Denne holdningen er først og fremst drevet av rasjonelle vurderinger, og ikke følelsesmessige

Svarene fikk vi gjennom et nettbasert spørreskjema som ble oversatt til arabisk, polsk og engelsk i tillegg til den norske varianten. Hele 1464 ungdommer under 30 år har gjennomført hele undersøkelsen. I utvalget var 7 % av respondentene født utenfor Norge, og 12 % oppga at en eller begge foreldrene er født i utlandet.

Det finnes ingen landsdekkende undersøkelse på ungdoms bosettingsmotivasjon og ønsker for framtiden. Den siste bo- og flyttemotivundersøkelsen er fra 2008 (Sørli, Aure, & Langset, 2012). Den så både på faktiske flyttestrømmer og bosetting, samt motiver for å bo eller flytte kartlagt gjennom spørreskjema og intervjuer.

I perspektivet av distriktsutvikling er disse skillene i kjernen av den politiske debatten: Ønsker unge å bo i en distriktskommune – men det er hindringer for det som må fjernes? Eller ønsker ikke unge å bo i distriktene? Skal de da overtales eller skal det legges enda mer til rette for sentralisering?

7. Bosetting i hele landet

Forskningen fra både NOVA/OsloMet og Distriktssentret viser at ønske om å bo i distriktet i fremtiden påvirkes av holdninger, sosiale normer og opplevd kontroll. Når vi undersøker hvilke oppfatninger og preferanser som forklarer holdningene ser vi noen kjennetegn ved motivasjon for å bo i distrikt. En ungdom som har positiv holdning til å bo i distriktene kjennetegnes av å i høyere grad verdsette:

- Å ha lett tilgang til naturen
- Å være godt kjent med lokalsamfunnet
- Å bo i enebolig
- Å leve med lite press om å lykkes på alle kanter
- Å kunne gi (framtidige) barn et godt oppvekstmiljø

En person som har negativ holdning til å bo i distriktene kjennetegnes av å i høyere grad verdsette:

- Et godt kollektivtilbud
- Et levende sentrum
- Å unngå pendling
- Å ha mange jobbmuligheter
- Å ha et godt sosialt liv

Disse funnene peker på kvaliteter det er viktig å bevare i distriktene for å holde på dem som allerede har en motivasjon, og kvaliteter det er viktig å utvikle for å tiltrekke seg dem som ønsker seg andre steder (Nordtug, 2021).

Holdninger til å bosette seg i distrikt er både i hvilke bostedskvaliteter man verdsetter, men også hva man tror man vil få dersom man bosetter seg i distrikt. Hvordan vil livet der være? De som er positive til å bosette seg i en distriktskommune forventer i større grad at de vil:

- Få brukt det de er gode til
- Få drømmejobben
- Få et godt sosialt liv
- Få være seg selv fullt ut
- Kunne gi (framtidige) barn et godt oppvekstmiljø
- Ha lett tilgang til natur

De som er positive til å bosette seg i en distriktskommune forventer i mindre grad at de vil:

- Få en sikker arbeidsplass
- Ha en rask jobbutvikling
- Bruke lite tid i hverdagen (f.eks på å komme seg til jobb, hente i barnehagen, handle)

Kommunene kan utvikle attraktivitet for bosetting, attraktivitet for næring og attraktivitet for besøkende (Vareide, Kobro, & Storm, 2013). Det er et stort antall ulike faktorer som kan påvirke attraktiviteten til et sted. Disse kan grupperes i fire ulike grupper. Disse fire er i prinsippet de samme for både bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet:

1. Bygninger og areal
2. Ameniteter
3. Identitet og stedlig kultur

4. Omdømme

Ungdommens distriktspanel mener at alle forvaltningsnivåene har en oppgave i å tilrettelegge for og vedta politikk som gjør det interessant for ungdom å investere fremtiden sin i en distriktskommune.

7.1. Arbeid

7.1.1. Behovet for variert arbeidsmarked

Arbeid er viktig for unges motivasjon for framtidig bosted (Nordtug, 2021). Det er sprik mellom hva unge ønsker seg og hva de mener er sannsynlig å få ved å bosette seg i en distriktskommune, og det er generelt lave forventninger til jobbmarkedet i distriktskommuner. Å ha en *sikker* arbeidsplass er svært viktig hos unge, men de gir lav skår på sannsynligheten for å få dette i en distriktskommune. Det å ha mange jobbmuligheter og det å ha drømmejobben er også viktig for de unge, men de vurderer i liten grad at distriktene kan tilby dette. Desto mindre sannsynlig ungdom tror at de vil få drømmejobben eller brukt det de er gode til, desto mindre motivert er de for å bo i en distriktskommune. Desto viktigere de mener det er å ha mange jobbmuligheter - desto mindre motivert er de for å bo i en distriktskommune. (Nordtug, 2021).

Ungdata undersøkelsen har få spørsmål som viser om det er noen forskjell blant distriktsungdom og ungdom ellers i landet når det gjelder fremtidsutsikter og arbeid. Det er litt færre ungdommer i distriktene som tror de noen gang vil bli arbeidsledige enn i resten av landet, men forskjellen er liten (Bakken, 2020).

Et mer variert arbeidsmarked er viktig for å trekke unge til distriktet. Lokalt arbeid kan også handle om samarbeid med lokalt næringsliv og arbeidsgivere om å gjøre det lokale jobbmarkedet bedre kjent hos unge, både i oppvekst og for unge utflyttede (Nordtug, 2021).

Ungdom har sagt til Ungdommens distriktspanel:

«Det er nesten bare å velge og vrake i jobbmuligheter nesten uansett hvilken «retning» man velger å ta innenfor landbruk; Veterinær, rådgiver, selvstendig næringsdrivende og utmarksforvaltning».

Ungdom har også sagt at valgmuligheter i arbeidslivet i små kommuner kan bli en barriere for at de gjennomfører yrkeskarrieren i hjemkommunen. Noen etterlyser også bedre informasjon om hvilke arbeidsplasser som finnes på hjemstedet, og vil at næringslivet bør bli mer brukt i utdanningstilbudet, slik at utdanningen i større grad tilpasses lokale arbeidsplasser (Melås, 2020). Ungdom etterlyser at distriktskommuner må ha større mulighet til å støtte mindre, lokale nyetableringer. Det savnes satsinger på unge med ideer som beveger seg utenfor de tradisjonelle næringene. Det må være miljø for nytenking og arenaer der unge gründere kan møtes (Melås, 2020) I tillegg etterlyses større vekt på faste stillinger for å få personer i etableringsfasen til å bli værende.

7.1.2. Ungt utenforskap

Ungt utenforskap er en stor samfunnsutfordring. Av unge under 30 år var 10,7 prosent utenfor arbeid, utdanning og arbeidsrettede tiltak i 2019 (SSB, 2020). Det er utfordrende for ungdommene selv, men også for næringslivet som trenger arbeidskraften. Grunnlaget for kompetansen i arbeidsstyrken legges blant annet av gode barnehager, gode skoler og et godt helsevesen (KD, 2019). I NAV's årlige bedriftsundersøkelse fra våren 2019, svarte 20 prosent av virksomhetene at de hadde opplevd rekrutteringsproblemer de siste 3 månedene. Hovedårsaken var for få kvalifiserte søkere. Undersøkelsen dekker både offentlige og private virksomheter.

[KS har opprettet partnerskap for radikal innovasjon, hvor hovedprosjektene er ungt utenforskap og den demografiske utviklingen.](#) Et av hovedmålene i arbeidet med radikal innovasjon er å se på nye strukturer og systemer som skal ruste alle unge til utdanning og deltakelse i arbeidslivet. For å få flere svar har KS utlyst et forskningsoppdrag for å finne ut hvem de unge er som har koblet seg fra samfunnet. Oppdraget blir ferdig våren 2021 og skal benyttes som kunnskapsgrunnlag for eksperimentering med nye insentiver, strukturer og rammebetingelser i offentlig sektor.

7.1.3. Ungjobb og regionale jobbkoordinatorer

Også i distriktene er det mange «gode hjelpere» for å få ungdom i arbeid. Ungdom opplever at det er vanskelig å vite hvilken dør en skal banke på for å få hjelp til å finne sommerjobben, deltidsjobb, praksisplass, fast heltidsjobb eller bedrifter som vil ha en trainee (Melås, 2020). Eksisterende ordninger for å sikre all ungdom arbeidserfaring må samordnes, og tilpasses behovene i distriktene. Ungdommens distriktspanel mener at den samordna enheten kan hete UngJobb. Der må det være en regional jobbkoordinator som skal arbeide med å koble unge til lokalt næringsliv og offentlige institusjoner.

Distriktskommuner har et handlingsrom for næringsutvikling som kan utnyttes på en bedre måte enn i dag (Wekre & Jensen, Distriktskommuner som lykkes godt med næringsutvikling, 2020). Distriktsenteret gir kommunene denne oppfordringen:

- Næringsutvikling må i større grad ses i sammenheng med andre viktige kommunale innsatsområder som boligutvikling, inkludering, stedsutvikling og tilflytting mv.
- Kommunens rolle som forvalter, tjenesteprodusent og entreprenør må i større grad ses i sammenheng
- Kommunene må skaffe seg bedre forståelse for næringslivets behov. Alle kommunene bør kartlegge næringslivets forventninger til kommunens tjenester
- Økonomiske virkemidler vil være til hjelp for å styrke kommunene i sitt arbeid overfor etablerere og eksisterende næringsliv
- Distriktskommunene må prioritere entreprenørrollen; være utadrettet, initiativrik, utvikle og følge opp næringslivet

Nord-Gudbrandsdal regionråd ligger nord i Innlandet fylke, og består av seks kommuner: Skjåk, Lom, Vågå, Sel, Lesja og Dovre. I 2021 har kommunene samarbeidet om å markedsføre de 350 ledige stillingene i regionen. [I denne videoen forteller daglig leder Frode Damstuen hvorfor de gjør et felles fremstøt for å få folk til å søke seg til regionen.](#)

7.1.4. Trainee

For unge i etableringsfasen er det ofte ønskelig og nødvendig at begge i parforholdet får seg arbeid på samme sted eller i pendlingsavstand til bosted. Regionale traineeordninger kan bidra til det. Som trainee får nyutdannede muligheter til å skaffe seg arbeidspraksis i en bedrift eller i en offentlig instans i en periode, samtidig som arbeidsgiver får mulighet til å møte flere kvalifiserte arbeidstakere (NFD, 2020). En studie fra 2021 viser at nesten 80 prosent av traineene fikk tilbud om jobb etter traineeperioden (Løvland, Andrews, Fabritius, & Gjertsen, 2021). Samtidig flyttet halvparten av traineene like etter at traineeperioden var over, og tre fjerdedeler innen et år. De viktigste grunnene for flytting er manglende bolig eller at partner hadde fått et jobbtilbud et annet sted. Nesten halvparten legger vekt på manglende karrieremuligheter i jobbtilbudet som grunn for å flytte. For de som har blitt boende etter traineeperioden gir halvparten uttrykk for at de blir værende der for lang tid (10 år eller mer), mens en fjerdedel har et tidsperspektiv som er kortere (inntil 5 år) (ibid.).

Traineeene sine valg av bosted handler først og fremst om at en selv og partner kan få en god jobb. Derne st vurderes oppvekstmiljø, fritidstilbud og at man kan etablere gode sosiale nettverk. Mulighet for kjøp av egen bolig har også stor betydning.

7.1.5. Kompetansearbeidsplasser

Kompetansearbeidsplasser defineres som «spesialiserte arbeidsplasser med krav til høyere utdanning» (KRD, 2011).

Kompetansearbeidsplasser etableres gjerne i større arbeidsmarkeder. Mange ferdigutdannende går ut i arbeid i det arbeidsmarkedet utdanningsinstitusjonene ligger i, noe som igjen virker tiltrekkende på ytterligere kompetansevirksomheter (KMD, 2020).

Kompetansearbeidsplassutvalget påpekte i 2011 at en sterkere geografisk spredning av kompetansearbeidsplasser ville være en viktig faktor for å legge til rette for at flere velger å flytte til andre deler av landet enn Oslofjord-området og de andre større byene, og at de blir boende der (KMD, 2020).

Flere av respondentene i Ungdommens distriktspanel som ser for seg å ta høyere utdanning er usikre på om det er mulig å finne arbeidsplass på hjemmeplassen. Mange trekker fram at det er få valgmuligheter for en yrkeskarriere etter endt utdanning på universitet eller høyskole utenfor primærnæringene og industrien.

«Distrikta treng tilflytting av arbeidstakere generelt og av kompetente (høgutdanna) arbeidstakere spesielt for å være attraktive, mangfoldige lokalsamfunn. Regjeringa bør jobbe målretta og langsiktig for flere kompetansearbeidsplasser på bygda»

Samarbeid mellom ulike sektorer og administrasjonsnivå for å skape nettverk, arbeidsplasser og lokalt entreprenørskap har vært en vellykket strategi for å øke attraktiviteten noen steder (Nordregio, 2020). Distriktsnæringsutvalget mener at investeringer i tettstedutvikling, infrastruktur og lokale utdanningstilbud er tiltak som kan øke bostedsattraktiviteten, og samtidig øke konkurranseevnen og langsiktige vekstutsikter for næringslivet i distriktene (NFD, 2020). Lokalsamfunn, tettsteder og byer i Distrikts-Norge er ikke bare påvirket av, men i stor grad skapt med utgangspunkt i et stedlig næringsliv (Handeland, Risnes, & Solbakken, 2020). Dette gjelder både primærnæringene som landbruk, bergverk, fiske og industrivirksomhet. Mange steder i distriktene har hjørnesteinsbedrifter, og mange lokalsamfunn og distriktskommuner er derfor også i dag i stor grad avhengig av utviklingen i enkeltbedrifter og bransjer. Distrikts senteret oppsummerer næringslivets betydning for lokalsamfunns utvikling slik:

- For å tiltrekke seg og holde på folk og få tilgang til kompetent arbeidskraft er steds-kvaliteter og levende sentrum viktig
- Næringslivet bidrar til boligutvikling i distriktskommuner på flere måter. Der næringslivet og kommunen samspiller godt bidrar dette til et større tilbud av tilgjengelig boliger og et mer variert boligtilbud
- Næringslivet har i kraft av at de sysselsetter mange med innvandrerbakgrunn stor innvirkning på lokal samfunnsutvikling

7.1.6. Tilgang på kapital

Ungdom mener at distriktene trenger flere innovative bedrifter som skaper verdier og oppretter nye arbeidsplasser (Utenriksdepartementet, 2020). For å få til dette må det være lettere tilgang til kapital. Nesten alle gründere drar til Oslo for å få finansiert prosjekter (ibid.). Innovasjon Norge har distriktsutviklingstilskudd med krav om at prosjektene skal ligge i kommuner innenfor virkeområdet for

distriktsrettet investeringsstøtte. Oppstartstilskudd omfatter ulike tilskudd til gründere, og noen av disse tilskuddene har også krav om distriktstilhørighet (NFD, 2020).

7.1.7. Desentralisert lokalisering

Distriktsnæringsutvalget mener at spredning av arbeidsplasser for folk med høyere utdanning er viktig for å skape et variert arbeidsmarked. Utvalget mener også at det er mulig å påvirke de sterke sentraliseringskreftene, men at dette krever et høyt ambisjonsnivå med målrettede virkemidler, herunder desentralisert lokalisering av offentlige institusjoner.

Ved oppretting av nye statlige virksomheter, strukturendringer eller omlokaliseringer av eksisterende virksomheter må vurderinger av lokaliseringspolitiske hensyn tillegges langt større vekt enn det som har vært tilfellet fram til i dag. Det må legges betydelig vekt på lokalisering i regionale sentra, der virksomhetene har størst potensial til å bidra til det lokale tilbudet av arbeidsplasser, både med hensyn til omfang og bredde (NFD, 2020).

7.2. Tjenestetilbudet

Tjenestesituasjonen i distriktene er viktig for den enkelte innbyggers trygghet og livskvalitet. Samtidig er den med på å forme hvor attraktive steder er som bosted og leveområde (KMD, 2020). Demografiutvalget mener også at hvis en skal hindre kvalitative forskjeller på tjenesteproduksjonen i distriktene i tiden fremover må unge voksne i større grad flytte fra byene og til distriktene.

Det er et mulighetsrom i distriktene til å utvide hvem som får tilgang på en sterk tilhørighet til sitt eget lokalsamfunn (Eriksen & Andersen, 2021). For å få til det, vil det være nødvendig å utvikle og satse på større kompetanse og kunnskap om ungdoms psykososiale liv, for eksempel gjennom å heve læreres og helsesykepleieres kompetanse til å sørge for et inkluderende og trygt psykososialt miljø før alle elevene, større mangfold, toleranse blant barn, ungdom og voksne, og lærerne må i større grad utvikle sin kompetanse i å oppdage, stoppe og forebygge utestenging, ryktespredning, baksnakking og mobbing (ibid.).

Forskerne mener også at en må gi jentene statusfylte roller å fylle i distriktssamfunn som bæres av mannlige idealer og samfunnsstrukturer – for eksempel gjennom å løfte statusen til pleie- og omsorgssektoren. Distriktskommunene må i større grad skape muligheter for positiv tilhørighet, slik at det blir attraktivt å bo i distriktene også for jenter (Eriksen & Andersen, 2021).

Kjærlighet til eller avsmak for hjemsted skapes tidlig. Arbeid med inkluderende skole- og barnehagemiljø og generelt helsefremmende arbeid er også arbeid for å styrke framtidig bosettingsgrunnlag (Nordtug, 2021).

7.2.1. Skole og utdanning

Skolen er ikke bare et sted for læring, men også en arena for sosialt samvær. Den sosiale siden ved skolen blir kanskje ekstra viktig i en tid der digitale kommunikasjonsformer preger mye av fritiden til ungdom. Svarene i Ungdata tyder på at den norske skolen har lyktes med å skape et læringsmiljø som oppleves som positivt av det store flertallet av elevene. Det er litt færre i distriktene som opplever skolen på en positiv måte. Det er også litt flere unge i Distrikts-Norge som gir uttrykk for at de ikke er så fornøyd med skolen de går på (Bakken, 2019).

Selv om de fleste ungdommer i distriktet i hovedsak er fornøyd med skolen de går på (59 prosent) så er de litt mindre fornøyd enn ungdom i resten av landet (64 prosent). 90 prosent av ungdommene i Distrikts-Norge sier at de er litt eller helt enig i påstanden at de trives på skolen (Bakken, 2020).

Utdanningssystemet spiller en sentral rolle ved valg av bosted og dermed også for tilgangen til fremtidig arbeidskraft for næringslivet i en region (NFD, 2020). Det er få utdanningsinstitusjoner som har faste studiesteder i distriktskommuner (KMD, 2020). Studier har vist at rundt 70 prosent blir værende i regionen der de har gjennomført studiene. Av studenter som i tillegg er født i samme region, blir hele 80 prosent værende (NFD, 2020). Distriktsnæringsutvalget mener at det bør innføres insentiver for at universiteter, høyskoler og fagskoler skal etablere flercampusmodeller for å møte arbeids- og næringslivets behov over hele landet.

Også elever på videregående skoler ønsker tettere samarbeid med næringslivet:

«En bør bruke næringslivet mer i utdanningstilbudene, tilpasse det til lokale arbeidsplasser. På den måten kan en potensielt holde igjen de som ellers vil måtte flytte for å få seg jobb».

Noen ungdommer etterlyser at skolen og rådgiverne bør få bedre kompetanse til å veilede ut ifra interesser og ikke bare karakterer, slik at de kan få fram hvilke muligheter som finnes innen fagutdanning. Det er et stort spekter av kompetanse som kreves i mange bedrifter og uten kjennskap til dette kan noen ungdommer tenke at det ikke er noe for de på hjemstedet. Flere sier de ønsker et økt fokus på å synliggjøre mulighetene i hjemdistriktet og vil at utdannings-mulighetene i større grad skal gjenspeile behovet for arbeidskraft (Melås, 2020).

Distriktsenteret ønsker å få mer kunnskap om sammenhengen mellom utdanningsmuligheter og arbeidskraftbehovet, og har to oppdrag pågående. Johan Fredrik Rye, NTNU, skal med utgangspunkt i statistikk som Distriktsenteret har kjøpt hos SSB undersøke hvilke studieretninger distriktsungdom i videregående opplæring og på høyere utdanning velger, og i hvilken grad det er match mellom arbeidskraftsbehovet i distriktskommuner og de utdanningsvalgene deres «egne» ungdommer gjør.

Oxford Research skal se på hvordan regionale og lokale utdanningstilbud for unge innrettes slik at de treffer arbeidsmarkedet nå og i framtida. Oppdragets formål er å bidra med kunnskap om gode grep og tiltak som gjøres blant kommuner, fylkeskommuner, utdanningsinstitusjoner og næringsliv for å kople behovet for arbeidskraft i dag og i fremtiden med utdanningstilbud. Rapport kommer våren 2021.

Det er svært gjennomgående at avstander nevnes når respondentene snakker om utdanning. De fleste ungdommene sier at det er et problem med lang reisevei til skolen og at lokale skoler forsvinner. Dette gjelder alt fra linjer på videregående skoler til høyskoler og universitet. Hovedinntrykket er at de aller fleste ønsker utdanningstilbud nærmere sitt hjemsted (Melås, 2020).

Selv om både det private og offentlige næringslivet trenger arbeidskraft, så sliter flere ungdommer med å få seg lærlingeplass. I 2019-2020 ble det inngått 22.100 nye lærekontrakter. Det er en nedgang på 4 prosent fra året før. Elever som ikke får læreplass, har rett til opplæring i skole for å fullføre sin yrkesfaglige videregående opplæring. Pr. oktober 2020 var 1.290 elever i fagopplæring i skole. Det er en økning på nesten 200 fra året før. Utdanningsdirektoratet mener at økningen kan ha sammenheng med koronasituasjonen (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Ungdommens distriktpanel mener at i områder med små fagmiljøer og lange avstander har det offentlige et spesielt ansvar for å tilby lærlingeplasser. Fylkeskommunene har finansieringsansvar for alle lærekontrakter, opplæringskontrakter og kontrakter om fagbrev på jobb. [Midlene inngår i rammetilskuddet til fylkeskommunene](#). For å sikre god tilgang på lærlingeplasser er det viktig at næringsliv og offentlig virksomhet sikres full finansiering av lærlingen.

En del ungdommer sier at de blir nødt til å flytte ut av distriktene for å kunne ta høyere utdanning (Melås, 2020). Noen uttrykker et ønske om å returnere til bygda etter endt utdanning, forutsatt at det fins spennende arbeidsplasser med konkurransedyktig lønn. Ungdom etterlyser også flere høgskoler med et større spekter (ibid.). For å bøte på dette forslås det blant annet å gjøre det enklere å ta desentraliserte deltidsstudier, innføre stipendordninger for studenter for å synliggjøre regionen for forskning og skape arenaer hvor unge entreprenører og næringsliv kan møtes.

Regionreformen har gitt fylkeskommunene et helhetlig og styrket ansvar for kompetansepolitikken i regionene. Ansvaret innebærer å bidra til best mulig samsvar mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse i regionen, blant annet gjennom oppdaterte regionale planer, et godt kunnskapsgrunnlag og samarbeid med kompetanseaktører regionalt (KMD). Flere fylkeskommuner bidrar også til at høyere utdanning kan tilbys desentralisert i eget fylke. [Fylkesordfører i Vestland fylke, Jon Askeland, forteller i denne videoen om hvordan de gjør det.](#)

7.2.2. Helse

De aller fleste ungdomsskoleelevene i Distrikts-Norge er fornøyd med egen helse, og det store flertallet rapporterer om få eller ingen fysiske eller psykiske plager (Bakken, 2020). Generelt er det flere jenter enn gutter som er misfornøyd med egen helse. Det er også flere jenter som opplever utfordringer med å takle hverdagsstresset enn guttene. Sammenliknet med ungdom andre steder, er det færre unge i distriktene som opplever stress i hverdagen (ibid.). Likevel er det viktig med helsetjenester som er tilgjengelige når behovet er der.

Flere av respondentene til Ungdommens distriktspanel har trukket frem tilbud til helsetjenester som en utfordring i distriktene. En del av ungdommene ser med bekymring på at distriktene tilsynelatende mister tilbud innenfor helsesektoren.

Ungdommene etterlyser en bedre skolehelsetjeneste (Melås, 2020). De savner tilgang på helsesykepleier på skolen flere dager i uken, både for å snakke med om livet som ungdom, eller som et lavterskeltilbud dersom de har fysiske plager.

«Noe av det viktigste for min del er at ungdom har lavterskeltilbud innenfor psykisk helse, som er tilgjengelig store deler av tiden. Det skal ikke være slik at man må vente i 3 uker for å få time hos helsesøster, eller kanskje ikke får i det hele tatt. Helsestasjon for ungdom er også et kjempebra tilbud som burde være på plass over alt, med faglig personell som dekker flere områder»

Ungdom legger også vekt på at helsesektoren innebærer mange og viktige arbeidsplasser i distriktskommuner (ibid.).

7.2.3. Trygghet, tilgjengelighet og beredskap

Tjenestesituasjonen i distriktene er viktig for den enkelte innbyggers trygghet og livskvalitet (KMD, 2020). Ungdom gir også uttrykk for tryggheten det gir å ha en fødestue eller akuttmottak innen rimelig avstand (Melås, 2020).

« (...) sykehus og andre helsetjenester nært plassen man bor på. Alle disse tingene er viktige for å holde på de menneskene som allerede bor i distriktene, men også for få ny mennesker til å bosette seg der!».

Politi, brann- og ambulansetjenester og barnevern er tidskritiske tjenester (KMD, 2020). Tjenestefunksjonene har med grunnleggende trygghet og nødsituasjoner å gjøre. Krav om respons- og utrykningstid har kommet inn som en tydeligere faktor de senere årene. Kravet til responstid er betraktelig høyere i spredtbygde områder enn i tettsteder (ibid.). Nasjonalt senter for distriktsmedisin peker på avstand som et vesentlig element i den faglige håndteringen av akutt syke og skadde, og av pasienter med sub akutte og kroniske tilstander. I Nord-Norge er avstandene så store at fly eller helikopter brukes om transport i mye større grad enn andre steder. Når lufttransport uteblir, for eksempel på grunn av værforhold, må lokalt helsepersonell bruke mye tid og ressurser på å opprettholde intensiv/avansert behandling i påvente av at fly eller helikopter blir tilgjengelige. Dette stiller ekstra krav til kompetanse og utstyr i førstelinjetjenesten i distrikter med lang vei til sykehus (KMD, 2020).

Røyrvik kommune i Trøndelag mistet ambulansetjenesten i 2015. Kommunen har i samarbeid med Helseforetaket og andre samarbeidspartnere innen brann og legevakt gjennomført et prosjekt for å innføre en styrket akuttmedisinsk beredskap i kommunen. Den styrkede akuttmedisinske beredskapen, brannfolk og sykepleiere, skulle settes i stand til å håndtere akutt syke og skadde pasienter i påvente av andre helseressurser. «Røyrvikmodellen» er evaluert, og anses som et vellykket akuttmedisinsk beredskapstilbud som går utover det en kan forvente av kommunal beredskap (Lysø & Sletterød, 2020).

7.3. Høyhastighetsnett

Ungdom i distriktene vil ta del i den digitale utviklingen (Melås, 2020). Bredbånd er avgjørende for at hverdagen skal gå rundt for folk i hele landet. Med koronakrisen har en hverdag hvor man delta på jobb og skole digitalt kommet raskere enn forventet. Utbyttet av skolegang og arbeidsdag må ikke få være avhengig av hvor i landet man bor (Furberg, 2020)

7.3.1. Muligheter med digitalisering

Digitalisering forstås og beskrives i veldig stor grad som en mulighet for distriktene (Melås, 2020). Ungdom i distriktene bruker omtrent like mye tid foran dataskjermen som andre ungdommer (ibid.). Koronapandemien og tiltakene som har blitt satt i verk har gjort oss enda mer avhengige av både sosiale nettverk på internett og muligheten til å arbeide eller følge undervisning og ta utdanning digitalt. Problemer med avstand til administrasjonssenter gjør at ungdom ser nye løsninger med bruk av digitale tjenester.

Flere av informantene til Ungdommens distriktspanel peker på at digitalisering gjør det mulig å flytte kompetansearbeidsplasser ut i distriktene (Melås, 2020).

«Det er viktig å sikre bredbånd, næringshager, kontorfellesskap osv. i distriktene. Med dagens teknologi er det mulig å jobbe og bo hvor som helst».

Flere sier at de kunne tenkt seg mulighet til en fleksibel hverdag der de kan jobbe hjemmefra eller på kontorfellesskap. Digitalisering fremstilles også som noe som kan gjøre distriktene mer bærekraftige. En viktig forutsetning er da selvfølgelig et godt utbygd internett i distriktene (Melås, 2020).

Herøy kommune på Helgeland har vært medeier i et utbyggingsselskap for å få høyhastighetsnett til både næringslivet og innbyggerne. [Ordfører, Elbjørg Larsen, forteller i denne videoen om hvordan de gjorde det.](#)

Regjeringen mener at bedre utnyttelse av data er viktig om Norge skal lykkes i overgangen til et mer bærekraftig samfunn og en grønnere økonomi (KMD, 2021). Fremveksten av dataøkonomien forventes å bli en viktig driver for økonomisk vekst. Dataøkonomi er verdiskaping som skjer når data er en viktig innsatsfaktor i produksjon av varer og tjenester, eller når data er en driver for innovative løsninger.

7.3.2. Internett- og mobildekning

Ungdommene savner både bedre mobildekning og internettdekning (Melås, 2020). Norsk kommunikasjonsmyndighet, NKOM, mener at norske mobilnett har god dekning, og at mobiloperatørene stadig utvider sine dekningsområder. Regjeringen har satt som mål å legge til rette for tre fullverdige mobilnett. I 2021 er det selskapene Telenor, Telia og Ice som bygger ut mobilnett i Norge. 99,6 prosent av husstandene i Norge har 3G dekning, og 99,9 prosent 4G-dekning (Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, 2020).

Digital infrastruktur med høy kvalitet i hele landet er en viktig forutsetning for digitalisering (KMD, 2019). Regjeringen mener at 5G-infrastruktur blir viktig blant annet for å gjennomføre en fullskala realisering av tingenes internett med en kapasitet som dagens teknologi ikke kan levere. Dette kan åpne for helt nye anvendelser i offentlig sektor, for eksempel innen helse og omsorg og smarte byer. [Norges første 5G-pilotprosjekt ble åpnet på Kongsberg i 2018.](#) Der brukte de 5G nettet til å teste selvgående busser, løsninger for nødkommunikasjon, E-helse og droneanvendelse. [I mars 2020 lanserte Telenor 5G kommersielt i Norge, gjennom å åpne sitt 5Gnett i Trondheim.](#) Tilbud om nye 5G-baserte bredbåndstjenester vil også være viktig for å nå målet om bredbånd til hele befolkningen, mente regjeringen i 2019 (KMD, 2019).

Norge har den beste mobil- og bredbåndstilgangen i Europa. [Målet til regjeringen fra 2016 om 100 Mbit/s til 90 prosent av husstandene innen utgangen av 2020, er nådd.](#) For å stimulere til utbygging til de 10 prosentene som er igjen, har regjeringen i 2021 økt tilskuddsmidlene til totalt 800 millioner kroner. Fra 2020 har fylkeskommunene forvaltningsansvaret for offentlig støtte til bredbåndsutbygging bevilget over statsbudsjettet. Dette er et virkemiddel for å stimulere til utbygging av bredbånd i områder hvor det ikke er kommersielt lønnsomt å bygge ut slik digital infrastruktur.

For å forstå sammenhengen mellom ungdommenes opplevelse av mangel på mobil- og internettdekning, og utbyggernes tilfredshet må en se på dekningskartene. Selv om husstandene – boligene – har dekning, er det i mange distriktskommuner langt mellom husene og lang avstand til kommunesenter. Det er i disse områdene vi har transporten mellom skole og hjem, utøver fritidsaktivitetene og har fritidsboligene. Områdene utenfor husstandene må også være dekket.

Gode bredbåndnett er viktig for konkurransekraften til næringslivet, men det er også viktig for å ha tilgang til skoleplattformer og tilgang til tjenester der du bor. Ungdommene ser mulighetene som digitalisering gir, og har selv forslag om digital skolehelsetjeneste og digitalt innbyggertorg (Melås, 2020).

7.4. Lokalsamfunnet

Dagens ungdom vokser opp i en globalisert verden der mennesker, meninger og inntrykk vandrer på tvers av landegrensene og sosiokulturelle skiller. Samtidig har det lokale og tilhørigheten til nærmiljøet fremdeles stor betydning i menneskers liv. Forskjellige lokalmiljøer gir ulike muligheter for utfoldelse og sosialt samvær. Tilbudet av fritidstilbud og kulturtilbud påvirker hvordan den enkelte kan utfolde seg og bidra samtidig til å skape identitet og tilhørighet i et lokalmiljø (Bakken, 2019).

7.4.1. Gode sosiale liv

Guttene er noe mer fornøyd med lokalmiljøet sitt enn jentene, og de yngste på ungdomstrinnet er mer fornøyd enn tiendeklassingene. De siste årene har det vært en liten nedgang i andelen ungdom som er fornøyd med lokalmiljøet. Denne trenden er nokså lik blant unge i distriktene som blant unge ellers i landet (Bakken, 2019).

Ungdata viser at de aller fleste unge i Distrikts-Norge enten deltar i - eller tidligere har deltatt i – en eller annen form for organiserte fritidsaktiviteter (Bakken, 2020). 65% deltar i en organisert fritidsaktivitet, 24 % har deltatt tidligere og kun 11 % har aldri vært med. Fritidsklubbene rekrutterer en langt høyere andel av ungdommene i distriktene enn i resten av landet (Melås, 2020). Det er også flere i distriktene som etter skoletid er med på aktiviteter i en kulturskole eller musikkskole. Deltakelse i religiøse foreninger er noe mindre utbredt i distriktene enn ellers i landet. (Bakken, 2020).

Å ha et trygt nettverk, å få være seg selv og å ha et godt sosialt liv er viktig for ungdommene, og de mener at dette er mulig å få i en distriktskommune. Det er altså et mer positivt syn på de «myke» verdiene i distriktene kontra de «harde» som f.eks. jobbmarked (Nordtug, 2021).

Begrepet «alle kjenner alle» går igjen fra ungdom som bor i distriktet (Melås, 2020). Ungdom oppfatter dette som både positivt og negativt. I lokalmiljøet kan det både oppleves som trygt, men av andre både som inkluderende og ekskluderende (Melås, 2020).

«Jeg opplever at bygdedyret ikke eksisterer like mye i byen, som gjør at mange vil nok unngå distriktet da man er redd for å gjøre noe dumt og bli dømt».

I tillegg til rykter, jantelov og bygdedyret, opplever også en del ungdom at små miljø gjør det vanskelig å stikke seg ut og «være seg selv», og savner et mangfold av folk og interesser (ibid.).

Unge kvinner og menn er også mer like enn ulike mht. hvilke bostedskvaliteter de verdsetter (Nordtug, 2021). Av verdier *ulikt* vektet av kvinner og menn er hovedinntrykket at flere verdier er mer viktig for kvinner enn menn. De største forskjellene er vektlegging av gode kommunale tjenester og et trygt nettverk. Begge disse verdiene er viktig for kvinner og menn, men relativt sett noe mer viktig for kvinner. Den ene verdien vurdert som mer viktig for menn er «muligheten til å stige raskt i gradene på jobb» (ibid.).

Å ha vokst opp utenfor sentrum gjør en mer positivt innstilt til å bo i en distriktskommune (Nordtug, 2021). Det gjelder også når sentralitet på kommune er kontrollert for. Det betyr at det ikke bare er de som har vokst opp utenfor sentrum i de minst sentrale kommunene som er mer positivt innstilt. Ungdom som har vokst opp utenfor sentrum i mer sentrale kommuner er mer positivt innstilt til å bo i en distriktskommune sammenlignet med ungdom som har vokst opp i sentrum (ibid.). Dette er delvis forklart av at ungdom vokst opp i eller utenfor sentrum har litt forskjellige verdier knyttet til bosted. Ungdom vokst opp i gangavstand til sentrum verdsetter i litt større grad levende sentrum, å bruke lite tid i hverdagen på å komme seg til jobb, handle, hente i barnehage osv., ha en sosial boform, et godt kollektivtilbud. Disse verdiene samsvarer delvis med mer negative holdninger til å bo i distrikt (ibid.).

7.4.2. Møteplasser på tvers av generasjoner

Selv om det også er en del ungdommer som er fornøyd med fritidstilbudet på hjemstedet sitt er det mange som mener at det er mangel på gode møtesteder for unge i distriktene (Melås, 2020). Ungdommene etterlyser spesielt møtesteder for unge voksne, og møtesteder på tvers av generasjonene. De tror det vil skape større samhold i distriktene og føre til større oppslutning om aktiviteter som settes i gang.

«Der vi bor har man ikke et sted hvor ungdom kan møtes de fleste dager. Vi har et ettermiddagstilbud, men dette stenger tidlig, og har åpent to dager. Det finnes ingen plasser på tettsted x der ungdom bare kan være ungdom».

Møteplasser kobles gjerne også til transport. Ungdom i distriktene sier de ofte er avhengig av avhengige av velvillige foreldre og voksne for å komme seg til steder der de kan møte andre ungdommer (ibid.).

Andelen ungdommer som er med i en organisasjon, klubb eller lag er lik for ungdom i distriktene og ungdom ellers i landet (65 prosent), men det er forskjell på hvilke organiserte aktiviteter ungdomsgruppene er med i (Bakken, Ungdata - Ung i Distrikts-Norge, 2020). Ungdommer i distriktene har en høyere prosentandel som har deltatt i fritidsklubb enn ungdommer ellers i landet. Blant ungdommer i distriktene har 46 prosent deltatt i fritidsklubb, mot 29 prosent ellers i landet. Det er kun når det gjelder idrettslag og religiøse foreninger at ungdom ellers i landet har høyere prosentvis deltakelse enn ungdom i Distrikts-Norge. Mange av de som er intervjuet av Distriktspanelet sier at det er lite som skjer, at det er kjedelig og at mye av det som skjer der de bor er lagt opp til eldre og mer etablerte (Melås, 2020).

Politikere som ikke satser på kultur, satser ikke på ungdom (UD, 2020). Gjennom kultur skapes det gode miljø fordi alle involveres og man får en teamfølelse som forebygger utestenging og mobbing. Kultur er også viktig for integrering. I tillegg er samisk kultur viktig for hele Nord-Norge og noe unge identifiserer seg med. Moderne joik, moderne samisk design og samisk kunst er noe disse ungdommene er stolt av.

Idretten organiserer desidert flest, både i distriktene og ellers i landet. Trening som fritidsaktivitet er populært blant ungdom (Bakken, 2020). Idrett er viktig for trivsel, for vennskap, læring og mestring. Det er også en viktig arena for inkludering og integrering. (Utenriksdepartementet, 2020).

7.4.3. Lokalt utviklingsarbeid

Distriktenes vekstkraft kommer fra lokalsamfunnet (Damvad, 2015) Og i lokalsamfunnene er det folk som skaper utvikling, ikke gjennom sitt antall, men gjennom sin interesse for å bidra i utviklingsarbeidet.

Lokalt utviklingsarbeid bidrar i å øke attraktiviteten til kommunen og regionen (Hatling & Dahl, 2020). Dette omfatter innsats rettet mot arbeidsmarked og næringsutvikling, boliger og bomiljø, fysiske stedskvaliteter, kultur- og fritidstilbud, møteplasser, informasjon og veiledning, omdømme og fysisk og digital infrastruktur. Kommunene kan ikke skape attraktivitet alene (ibid.). Attraktivitet skapes i samspill mellom kommune, næringsliv, frivillig sektor og andre.

Vi trenger bevissthet om at åpne og inkluderende lokalsamfunn er et fellesgode for alle (Nordtug, 2021) Mens om lag 90 prosent av kommunene på sentralitet 6 bosatte flyktninger i 2016, var andelen 18 prosent i 2019 (KMD, 2020) Det har også vært en tydelig nedgang i antall arbeidsinnvandrere til Norge de siste årene, og forventes å fortsette på et lavere nivå enn tiårsperioden vi har lagt bak oss, særlig på grunn av lavere innvandring fra Øst-Europa (Tønnesen, 2018). Kommunene har et handlingsrom for å få innvandrere til å bli innbyggere over tid. Innvandrere med norske venner som er inkludert i lokalsamfunnet trives bedre enn de som ikke har det. Når innvandrere slipper til og får brukt sin kompetanse i lokalt nærings- og arbeidsliv, blir de en ressurs både for virksomhetene og for lokalsamfunnet (Søhold, 2015)

En kartlegging av prosjektene i Bolystprogrammet viser at bolystmidlene fra KMD har utgjort ca. 33 prosent av den samlede finansieringen av bolystprosjektene (Distriktsenteret, 2015). Det kommunale bidraget ble mindre enn planlagt, den fylkeskommunale andelen ble høyere og egeninnsatsen økte. Dette betyr trolig at Bolystprogrammet har bidratt til å utløse ekstra tilskuddsmidler til finansiering av disse lokale utviklingsprosjektene (ibid.).

Demografiutvalget oppfordrer til virkemiddeldugnad, hvor det skal følge et evalueringsprogram med de nye tiltakene (KMD, 2020).

311 kommuner har frivillighetsentraler som koordinerer mye av det frivillige arbeidet lokalt.

Alle samfunn, enten vi snakker om et bygdesamfunn, tettsteder eller en hel kommune, er avhengig av å ha kapasitet til å skape den nødvendige utviklingen (Wekre & Jensen, 2015). Kapasitet til å drive lokal samfunnsutvikling er summen av:

- Utviklingsledelse
- Utviklingskompetanse
- Utviklingskultur
- Utviklingsøkonomi
- Tidsressurser

I distriktskommuner som de siste årene har hatt god befolknings- og arbeidsplassutvikling, forklares mye av suksessen med egenskapene til enkeltpersoner og god samhandling på tvers av kommunal, privat og frivillig sektor. Ildsjeler med forandringskraft får tillit og handlingsrom (Distriktssenteret, 2015).

Et nytt utviklingsprogram kan også forklares med utgangspunkt i bærekraftsmål 17 samarbeid for å nå målene. En av indikatorene til bærekraftsmålet oppfordrer til partnerskap mellom flere interessenter (FN-sambandet, 2021). Sosial bærekraft handler om den sosiale kapitalen (Putnam, 2000) som kjennetegnes av ressurser som oppstår i relasjonene mellom mennesker, som vedlikehold av normer, høy grad av tillit og sanksjonering av normbrudd, og er en stor styrke for distriktene.

7.4.4. Tilgang til naturen

Å ha lett tilgang til natur er noe ungdom som ønsker å bosette seg i distriktet mener er viktig (Nordtug, 2021). Nærhet til naturen blir av ungdom trukket fram som et av de positive elementene med det å bo i distriktene (Melås, 2020). Det gir muligheter til friluftsliv og rekreasjon. Fordelene med nærhet til naturen fremstilles på ulike måter. Naturen kan ses både som en verdi i seg selv, der det beskrives billedlig hvor vakkert og fint urørt natur er. Det finnes også eksempler på at naturen beskrives som en kvalitet som gir næringsmuligheter.

«Naturen gjer bygda attraktiv, og bidreg til styrka livskvalitet for både fastbuande og turistar»

Andre ungdommer snakker om at naturen også har en nytteverdi som gjør bygda attraktiv (Melås, 2020). Kommunene kan legge til rette for mikrounbanisering der det gir mening, og tilbud av småbruk eller lignende der det gir mening. Der stedlige fordeler handler om mye plass kan kommunene ha som strategi å utnytte dette gjennom eksempel å se på om ubebodde småbruk og landbrukseiendommer kan utnyttes bedre (Nordtug, 2021)

Flere trekker frem at jord- og havressursene må forvaltes på en bærekraftig måte. Dette nevnes både i forbindelse med turisme, hyttebygging, kraftutbygging, landbruk og fiske. Noen foreslår en bærekrafts-koordinator, eller rådgiver, for å hindre nedbygging av matjord, eller vern av viltområder og urørt natur mot utbyggingsinteresser. Verdien av å ha tilgang på frisk luft, turmuligheter og urørt natur utenfor døren fremheves av mange av ungdommene (Melås, 2020).

Dyrket mark er en knapp ressurs. Bare tre prosent av Norges landareal er i dag dyrket mark (LMD, 2019) Ungdommens distriktspanel mener at forvaltning på en bærekraftig måte innebærer at kommunene må vedta nullvisjon for nedbygging av matjord. Det er viktig av beredskapshensyn, og for å sikre jord til fremtidens generasjoner. Derfor må staten støtte opp om og se til at kommunene ikke tillater nedbygging av matjord.

7.4.5. Et velfungerende boligmarked

Å ha tilgang til enebolig er en sterk motivasjonsfaktor for ungdom som har en positiv holdning til å bo i distriktene (Nordtug, 2021). Med eneboligen følger gjerne en stor tomt, og du har god plass. Et av distriktene sine kjennetegn er nettopp de romlige egenskapene. Mangel på egnede boliger er en flaskehals for rekruttering (Gyene, Norberg-Schulz, Røtnes, & Walbækken, 2020).

Erfaringer fra boligsatsinger er i hovedsak at det er den strategiske, langsiktige jobben med boligpolitikken som er viktig, ikke enkeltstående tiltak, fordi behovet først og fremst er økt variasjon og dynamikk i tilbud og marked. Kommuner som jobber helhetlig med boligpolitikken og kobler markeds- og boligsosiale hensyn og virkemidler, samarbeid og samspill med lokale og eksterne aktører, herunder private utbyggere, er blant sentrale suksessfaktorer (Rambøll, 2014a) (Rambøll, 2014b) (Sørvoll, 2017).

Finansdepartementet fastsatte i 2015 en forskrift som regulerer bankenes utlånspraksis for lån med pant i bolig. Boliglånsforskriften har senere blitt videreført, og endret tre ganger³. I 2021 må du ha minst 15 prosent egenkapital når du skal kjøpe bolig. Ungdommene kobler også arbeidsmuligheter med boligmuligheter. Uten fast jobb kan det være risikabelt å kjøpe leilighet (Melås, 2020).

7.5. Å komme seg dit en vil

Ungdommens distriktspanel mener at i distriktene kommer man ikke langt med strategier og satsinger dersom infrastruktur ikke er den del av planen. Kollektivtrafikk må planlegges slik at ungdom kan bo i distriktene, og komme seg dit man vil. Når vi omtaler kollektivtransport, tenker de fleste på bussen. I distriktene er det så mye mer. Vi har hurtigbåten, skyssbåten, ferje, kortbanenettet og jernbane.

7.5.1. Kollektivtilbud

Alle ungdommene som har gitt innspill til Ungdommens distriktspanel forteller om mangelen på kollektivtilbud (Melås, 2020). Det er også en av de faktorene som gjør at ungdom har en negativ holdning til å flytte til distriktet (Nordtug, 2021). Av ungdom som bor i kommuner i sentralitetsklasse 6 er kun 28 prosent fornøyd med kollektivtilbudet, mens tallet er 78 prosent for de som bor i de store byene (Bakken, 2020).

En ungdom har sagt det slik:

³ Fastsatt 15. november 2019 av Finansdepartementet med hjemmel i lov 10. april 2015 nr 17 om finansforetak og finanskonsern §1.7

«Opplever ofte eller nesten hele tiden at jeg ikke kommer meg dit jeg skal fordi det er nesten aldri noen busser som går og jeg må planlegge med foreldrene mine om de kan kjøre, og hente meg de plassene jeg skal»

Ungdom ser forskjellige konsekvenser av å vokse opp på et sted uten kollektivtransport (Melås, 2020). Noen sier de ble mer selvstendig og bedre «rustet» fordi de måtte finne på ting selv, og hvis ikke foreldrene kunne kjøre så måtte de bruke sykkelen som fremkomstmiddel.

Andre ungdommer sier de blir isolert (Kunnskapsbanken, 2019). Ungdom i Nord-Norge vil ha bedre tilrettelagt kollektivtrafikk både innad i landsdelen, men også ut i verden. De minner om at jernbanesporene slutter i Bodø, og etterlyser utbygging av Nord-Norge banen og Sør-Vestbanen (ibid.).

Mange anser kollektivtilbudet som en barriere for å kunne være sosial (Melås, 2020). Ungdommer som bor i samme kommune, men i ulike bygder og grender, sokner gjerne til samme skole eller idrettslag. Flere har nevnt at det er problematisk å både reise mellom disse småstedene, og fra disse småstedene og inn til sentrum i kommunen.

En ungdom har sagt det slik:

«En utfordring er kollektivtilbudet. Det oppleves som vanskelig å reise fra utkanten av kommunen inn til sentrum, der ting skjer. På denne måten blir noen barn og unge ekskludert fra ungdomstilbudet i bykjernen»

Informanter til Ungdommens distriktspanel vil ha hyppigere avganger, bedre korrespondanse, billigere billetter og bedre muligheter til å kunne vite når bussen går, slik at de slipper å vente.

Det største problemet later til å være at det er for få avganger til at mange kommer seg dit de skal, når de skal. Kollektivtransport omtales som dyr, uforutsigbar og sjelden. Transport til og fra butikk, fritidsaktiviteter og sosiale sammenkomster må derfor gjøres av foreldre og kjente. Noen etterlyser også et «hent-meg»-system, der man innenfor et gitt område kan bestille transport med minibuss. Flere ser digitalisering av kollektivtransport som en mulighet til å forbedre tilbudet (Melås, 2020).

[Kommunal- og moderniseringsdepartementet startet høsten 2020 opp et læringsnettverk for «smart mobilitet»](#). Nettverket skal bidra til nye løsninger for kollektivtransport og personmobilitet i distriktene. Mobilitetsutfordringene for unge i distriktene skal ha særlig oppmerksomhet i arbeidet, sammen med eldre fastboende, reiselivet og andre deler av reiselivet.

7.5.2. Infrastruktur

God infrastruktur er avgjørende for utviklingen av levende lokalsamfunn og et livskraftig næringsliv i distriktene skriver Distriktsnæringsutvalget i sin NOU 2020:12. Store eksportbedrifter er lokalisert i distriktene. Utenom olje og gass er de fire store eksportnæringene maritim næring, prosessindustri, sjømat og reiseliv (Menon Economics, 2020). For å styrke Norge sin konkurransekraft mener Distriktsnæringsutvalget at effektive eksportkorridorer må prioriteres. I tillegg må investeringer som utvider bo- og arbeidsmarkedsregioner prioriteres for å sikre næringslivet i distriktene arbeidskraft.

Uansett hvor vi bor i Norge verdsetter vi trygghet. [Ulykkesstatistikken for norske veier viser at det i 2019 var 108 drepte og 565 personer som var hardt skadd](#). Ungdommens distriktspanel mener at tryggheten må økes ved å sikre rasutsatte strekning, tunneler, utbygging av gang- og sykkelvei og mer gatelys.

7.5.3. Førerkort for 16-åringer

Ungdom har liten tro på at kollektivtilbudet skal bli så bra i distriktene at de vil ønske å bo der (Nordtug, 2021). Demografiutvalget forslår at det gjennomføres en restriktiv forsøksordning med førerkort for 16-åringer. Forslaget støttes av Ungdommens distriktspanel. Det er også viktig at det er mulig å ta teoriprøver til førerkort desentralisert.

Det er vanskelig å se for seg livskraftige lokalsamfunn i distriktsområder uten privatbilen, uten et samfunn tilrettelagt for motorisert transport, og uten internett (KMD, 2020). I områder med store avstander vil det være færre valgmuligheter, men infrastruktur for transport og digital samhandling har stor betydning for innbyggernes tilgang til arbeid, tjenester, varer og fritid.

7.6. Reell medvirkning

Dersom kommunene ønsker at ungdom skal ha lyst til å bo i regionen også fremtiden, er det ikke nok å bare kalle dem for framtida. De må også være med og planlegge den (Gårdvik & Nordtug, 2019). Framtidens samfunnsutviklingskommune må ta i bruk alle tilgjengelige ressurser dersom den skal lykkes i å utvikle gode lokalsamfunn. Å bidra til utvikling av et sted kan gjøre det attraktivt å bosette seg i kommunen i framtida. Derfor bør barn og unge involveres i lokal samfunnsutvikling (Gårdvik & Nordtug, 2019) Det kan f.eks. gjøres ved bruk av egne innbyggerundersøkelser for å skreddersy tiltak (Nordtug, 2021).

7.6.1. Stemmerett for 16-åringer

Det var forsøksordning med stemmerett for 16-åringer ved kommunestyrevalget i 2011. I alt 143 kommuner ønsket å være med på forsøksordningen, mens 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre på Svalbard ble valgt ut. I forsøkskommunene deltok 58 prosent av 16- og 17 åringer i valget (Bergh, 2014). Også ved kommunestyrevalget i 2015 ble det gjennomført et forsøk med nedsatt stemmerettsalder. 10 av kommunene fra 2011 deltok, og 10 var nye (Bergh, 2016). Forskerne mener at valgdeltakelsen blant 16- og 17 åringer er overraskende høye, og at denne aldersgruppen har en høyere deltakelse enn velgerne i aldersgruppen 19-25 år. Resultatene tyder likevel ikke på at en senket stemmerettsalder vil ha positiv effekt på valgdeltakelsen på lang sikt. Et annet resultat er at den politiske representasjonen av unge øker. Evalueringen viser også at mange av de innvalgte unge politikerne har en positiv opplevelse av å ha reell innflytelse, men noen opplever å bli satt i en bås som «ungdomspolitikere».

Nedsatt stemmerettsalder ved Stortingsvalg har blitt fremmet som grunnlovsforslag en rekke ganger. Det har aldri fått flertall, og begrunnelsen har vært prinsippet om at myndighetsalder og valgbarhetsalder bør henge sammen med stemmerettsalderen.

Valglovutvalget ble nedsatt i juni 2017 for å foreslå ny valglov og vurdere endringer i valgordningen (KMD, 2020). I innstillingen mener flertallet i utvalget at stemmerettsalderen bør senkes ved kommunestyre- og fylkestingsvalg. Medlemmene understreker at ungdom er en viktig gruppe å inkludere i demokratiet, og at deres engasjement må ivaretas. Å endre stemmerettsalderen til 16 åringer ved kommunestyre- og fylkestingsvalg vil kunne gi ungdom praktisk erfaring i deltakende demokrati i nærmiljøet sitt. Dette kan også bidra til høyere valgdeltakelse senere i livet (KMD, 2020).

Syv av utvalgets medlemmer mener også at stemmerettsalderen bør senkes ved stortingsvalg.

«Det er ungdommene som må leve lengst med de beslutningene som tas, og da bør vi også ha en stemme».

Ungdom har som andre borgere et behov for å være en del av et felleskap og storsamfunnet, der de blir tatt på alvor, hørt og inkludert. (Andersen & Biseth, 2013). Det er bred politisk enighet om at ungdom bør engasjere seg i samfunnsutviklingen og de skal ha reell innflytelse (KMD, 2011). Dersom dette ikke sikres gjennom nasjonale lovverk, retningslinjer, regionale og kommunale praksiser og initiativ, er dette først og fremst et demokratisk problem (Hagen, 2017).

7.6.2. Lovpålagte ungdomsråd

Kommuner og fylkeskommuner har plikt til å opprette ungdomsråd eller anna medvirkningsorgan for ungdom. Det er nedfelt i kommuneloven § 5-2. Medlemmene av ungdomsrådet blir regna som folkevalgte og har de samme rettighetene og pliktene som medlemmene av folkevalgte organ. Valgperioden for ungdomsråd er inntil to år (kommuneloven §5-12). Lovfestingen skal sikre en bred, åpen og tilgjengelig medvirkning fra ungdom. Med bred medvirkning menes blant annet at rådet skal kunne uttale seg om et bredt spekter av saker i kommunene eller fylkeskommunen, og for ungdomsrådet er det spesielt viktig å kunne uttale seg om alle saker som gjelder ungdom. Det kan være saker innen kultur, skole, helse, samferdsel, kommunens årsbudsjett og økonomiplan, arealplanlegging og kommuneplaner.

Kommunestyret eller fylkestinget skal etablere rutiner som sikrer at ungdomsrådet mottar sakene på et så tidlig tidspunkt i saksbehandlingen, at synspunktene fra ungdommen har mulighet til å påvirke utfallet av saken. Dersom ungdomsrådet bestemmer seg for å komme med en uttalelse til en sak, er det et krav at uttalelsen skal følge saksdokumentene til det kommunale eller fylkeskommunale organet som avgjør saken endelig. (Bufdir, 2019). I en studie fra 2014 om ungdom og medvirkning i planlegging og lokalt utviklingsarbeid, er et av funnene at voksenkontakten til ungdomsrådet er en betingelse for et godt fungerende ungdomsråd (Sletterød, Carlson, Kleiven, & Sivertsen, 2014).

«Ungdom må få komme på talerstolen.»

Uttalelsen kommer fra ungdom som gav innspill til en nordområdepolitikk for ungdom ved utarbeidelsen av Nordområdemeldingen, Meld. St. 9 (2020-2021). Ungdommene mener at reell ungdomsmedvirkning er når de oppsøkes aktivt av politikere som fremstiller ting på en forståelig måte, og vil høre ungdommens mening i saker som angår unge. Ungdommene vil også ha mulighet til å stille forslag og spørsmål og fremme saker i kommunestyrene. De vil også at det i utformingen av framtidige nordområdemeldinger skal nedsettes ungdomspanel som sikrer ungdomsmedvirkning gjennom hele prosessen.

Ungdom har sagt til Ungdommens distriktspanel:

«For å få ungdommen hjem må man benytte ungdomsråd for å skape lokalt engasjement og tilknytning»

Mange kommuner tar ungdommene med på råd i utviklingen av fremtidens lokalsamfunn, men ungdom sier også at de føler seg oversett. (Melås, 2020). Flere ungdommer argumenterer med at ungdommene må få en følelse av at deres mening blir hørt og at de er viktige for lokalsamfunnet. Også når det gjelder involvering av barn og unge trekkes digitale verktøy frem som en mulighet.

I Kragerø kommune har kommunestyret vedtatt at ungdomsrådet har møte og talerett i kommunestyret med to representanter. Kragerø ungdomsråd kan også stille med en representant i Hovedutvalget for samfunn, Hovedutvalg for helse og omsorg og Hovedutvalget for oppvekst.

[I denne videoen forteller ordfører Grunde Wegar Knudsen i Kragerø kommune om ordningen.](#)

7.6.3. Ungdomsmedvirkning

Medvirkning handler om muligheten til å påvirke samfunnsutviklingen, og ungdom er en ressurs som distriktskommuner ikke har råd til å gå glipp av (Gårdvik & Nordtug, 2019). Barn- og ungdom er i en fase der tilknytning, sosialisering og identitetsdannelse skjer. Å bli involvert i samfunnsutvikling i nettopp denne perioden, kan bidra til å bygge lokal stolthet. I tillegg gir det et eierskap til stedene og funksjonene de er med å utvikle (ibid.).

«Deltakelse i seg selv er viktig i et helseperspektiv»

Opplevelse av mestring, stolthet, å høre til og ha en betydning for andre er noe ungdom selv beskriver etter god involvering i utviklingsprosesser (Gårdvik & Nordtug, 2019). Deltakelse og medvirkning fører også til mindre utenforskap. Medvirkning har slik sett en egenverdi.

Ungdom er eksperter nettopp på å være ung, og de er brukere av lokalmiljøet og tilbudene i kommunen. Tjenester og tilbud blir mer treffsikre og bedre tilpasset dersom målgruppen får medvirke i planlegging og utforming av det som berører dem direkte (Gårdvik & Nordtug, 2019):

«Ungdom bør få engasjere de voksne og hjelpe dem å tenke nytt og moderne»

Ungdommens distriktpanel mener at distriktskommunene trenger treffsikkerhet i sine beslutninger for at det skal motivere ungdommene til å investere fremtiden sin i distriktet.

8. Referanser

- Almås, R., Haugen, M. S., Rye, J. F., & Villa, M. (2008). *Den nye bygda*. Trondheim: Ruralis.
- Andersen, B., & Biseth, H. (2013, April). The Myth of Failed Integratioen: The case of Eastern Oslo. *City & Society*, ss. 5-24.
- Andersen, Silje. (2016, August 9). *Fakta: Den norske modellen for lærefag*. Hentet fra Arbeidslivet: <http://arbeidslivet.no/Velferd/Utdanning/Fakta-Den-norske-modellen-for-larefag/>
- Angell, E., Eikeland, S., Grünfeld, L. A., Lie, I., Myhr, S., Nygaard, V., & Pedersen, P. (2012). *Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms: utviklingstrekk og gjennomgang av virkemidlene*. Alta: Norut.
- Bakken, A. (2019). *Ungdata 2019. Nasjonale resultater*. Oslo: NOVA.
- Bakken, A. (2020). *Ungdata - Ung i Distrikts-Norge*. Oslo: NOVA, OsloMet.
- Bang-Andersen, S., Plathe, E., & Hernes, M. B. (2019). *Prioriterte mål i kommunalt og fylkeskommunalt planarbeid*. Bergen: Asplan Viak.
- Bergh, J. (2014). *Stemmerett for 16-åringer, resultater fra evalueringen av forsøket med senket stemmerettsalder ved lokalvalget 2011*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bergh, J. (2016). *Hva skjer når 16-åringer får lov til å stemme? Resultater fra evalueringene av to forsøk med nedsatt stemmerettsalder*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bråttå, H. O. (2020). *Kommuner med befolkningsnedgang*. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Bufdir. (2019, Juni 20). *Veileder for ungdomsråd*. Oslo.
- Damvad. (2015). *Analyse av rasjonale for og innsats knyttet til lokal samfunnsutvikling innenfor regional- og distriktspolitikken*. Oslo: Damvad.
- Distriktssenteret. (2015). *Bolyst: innsats for økt stedstilhørighet gjennom prosjektbasert lokal samfunnsutvikling. Sandnessjøen - Sogndal - Steinkjer*: Distriktssenteret.
- Distriktssenteret. (2016, Mai 4). *Med hjarte for den rette staden*. Hentet fra Distriktssenteret: <https://distriktssenteret.no/litteratur/hjarte-rette-staden/>
- Distriktssenteret. (2017, Oktober 24). *Gode argumenter for innbyggerinvolvering*. Hentet fra Distriktssenteret: <https://distriktssenteret.no/eksempel/hvorfor-innbyggerinvolvering/>
- Distriktssenteret. (2018). *Livskraftige lokalsamfunn - tilfeldig og planlagt?* Steinkjer: Distriktssenteret.
- Distriktssenteret. (2020, Desember 10). *Temahefte om innvandring, inkludering, sysselsetting og lokal utvikling*. Sandnessjøen - Steinkjer - Sogndal: Distriktssenteret. Hentet fra Distriktssenteret.
- Distriktssenteret. (u.d.). *Kva er samfunnsutvikling?* Hentet fra <https://distriktssenteret.no/hva-er-samfunnsutvikling/>
- Eggebø, H., Almli, M., & Bye, M. T. (2015). *Skeiv på bygda*. Steigen: KUN Senter for kunnskap og likestilling.

Eriksen, I. M., & Andersen, P. L. (2021). *Ungdoms tilhørighet, trivsel og framtidsplaner i Distrikts-Norge*. Oslo: Velferdsinstituttet NOVA.

FN-sambandet. (2021, Januar 8). *Bærekraftsmål*. Hentet fra FN: <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

Furberg, P.-B. (2020, November 3). *Derfor må det satses på bredbånd nå*. Hentet fra Nationen: <https://www.nationen.no/motkultur/kronikk/derfor-ma-det-satses-pa-bredband-na/>

Grimsrud, G. M., & Aure, M. (2013). *Tilflytting for enhver pris?* Bergen: Ideas2evidence, Norut og Møreforskning.

Grimsrud, G. M., & Munkejord, M. C. (2016). *Kommunalt tilflyttings- og inkluderingsarbeid*. Bergen: Uni Reaserch Rokkansenteret.

Gyene, M., Norberg-Schulz, M., Røtnes, R., & Walbækken, M. M. (2020). *Tilgang på boliger i distriktene og rekruttering av arbeidskraft*. Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse.

Gårdvik, A. K., & Nordtug, H. (2019, Januar 22). *Involvering av barn og unge i lokal samfunnsutvikling*. Hentet fra Webområde for Distriktssenteret: <https://distriktssenteret.no/artikkel/involvering-av-barn-og-unge-i-lokal-samfunnsutvikling/>

Hagen, A. (2017). *Å høre til og bli hørt*. Oslo: Arbeidsmarkedsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus.

Handeland, M. W., Risnes, T., & Solbakken, M. (2020). *Næringslivets betydning for stedsutvikling, boligutvikling og inkludering i distriktkommuner*. Steinkjer: Distriktssenteret.

Hatling, L., & Dahl, I. (2020, Desember 2). *Tilflytting- og rekrutteringsarbeid i distriktene - en oppsummering av kunnskap*. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/litteratur/tilflyttings-og-rekrutteringsarbeid-i-distriktene-en-oppsummering-av-kunnskap-2/>

Helsedirektoratet. (2021, Mars 24). *Selvskading og selvmord – veiledende materiell for kommunene om forebygging*. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/selvskading-og-selvmord-veiledende-materiell-for-kommunene-om-forebygging>

Huttunen, K., Møen, J., & Salvassen, K. G. (2018). Job loss and regional mobility. *Journal of Labor Economics*, 479-509.

Høydahl, E. (2020). *Sentralitetsindeksen: oppdatering med 2020-kommuner*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Kann, I. C., Dokken, T., Sørbo, J., & Yin, J. (2018). *Geografisk og yrkesmessig mobilitet blant arbeidsledige*. Oslo: NAV.

KD. (2019). NOU 2019:12 Lærekraftig utvikling - Livslang læring for omstilling og konkurranseevne. 4: Juni.

KD. (2021). Meld. St. 19 (2020-2021) Styring av statlige universiteter og høyskoler. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

KD. (2021). Meld. St. 21 (2020-2021) - Fullføringsreformen. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

KMD. (2011). NOU 2011-20 Ungdom, makt og medvirkning. Oslo: Regjeringen.

- KMD. (2019, September 19). *Lokaldemokrativeileder*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggerne/id2424170/>
- KMD. (2019). *Meld. St. 30 (2019-2020) En innovativ offentlig sektor*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2019). *Meld. St. 5 (2019-2020) Levende lokalsamfunn for fremtiden - Distriktsmeldingen*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2019). *Meld.St. 6 (2018-2019) Oppgaver til nye regioner*. Oslo: Kommunal-og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2019, Mai 14). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20192023/id2645090/>
- KMD. (2020). *NOU 2020:15 Det handler om Norge*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2020). *NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg - ny valglov*. Oslo: KMD.
- KMD. (2020). *Prop. 1 S (2020-2021)*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KMD. (2021). *Meld. St. 22 (2020-2021) Data som ressurs - datadrevet økonoi og innovasjon*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- KRD. (2011). *NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser - drivkraft for vekst i hele landet*. Oslo: Kommunal- og regiondepartementet.
- KS. (2019). *Tillit : KS folkevalgtprogram 2019-2023*. Oslo: KS.
- Kunnskapsbanken. (2019). *Nye stemmer: En perspektivmelding fra landsdelens unge voksne*. Tromsø: Kunnskapsbanken.
- LMD. (2019, Desember 10). *Jordvern*. Hentet fra Regjeringen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/landbrukseieendommer/innsikt/jordvern/jordvern/id2009556/>
- Lysø, R., & Sletterød, N. A. (2020). *Styrket akuttmedisinsk beredskap i Røyrvik kommune*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.
- Løvland, J., Andrews, T., Fabritius, M. K., & Gjertsen, A. (2021). *Regionale traineeordninger*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Melås, A. (2020). *Innsikt fra Ungdommens distriktspanel*. Trondheim: Ruralis.
- Menon Economics. (2020). *Effekt av korona på norsk eksportrettet næringsliv*. Oslo: Menon Economics.
- Nasjonal kommunikasjonsmyndighet. (2020, Mars 5). *Mobildekning*. Hentet fra NKOM: <https://www.nkom.no/telefoni-og-telefonnummer/informasjon-om-telefoni-for-sluttbruker/mobildekning>
- NFD. (2020). *NOU 2020:12 Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*. Oslo: Nærings- og fiskeridepartementet.

Nilsen, T., & Otterhals, S. (2020, Februar 26). *Kronikk*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/M3jzpR/25-under-25-raadebank-gir-hjertebank>

Nordregio. (2020). *Attractive Rural Municipalities in the Nordic countries: Jobs, People and Reasons for Success from 14 Case Studies*. Stockholm: Nordregio.

Nordtug, H. (2021). *Unges motivasjon for å bo i distriktene*. Steinkjer: Distriktssenteret.

Pedersen, R. (2013). "Applying longitudinal statistics in migration analysis: A case study of migration among young adults in Northern." *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 67, 295-303.

Rambøll. (2014a). *Gode eksempler i boligstrategiske tiltak i distriktene*. Oslo: Rambøll Management Consulting.

Rambøll. (2014b). *Følgeevaluering - sluttrapport boligetablering i distriktene*. Oslo: Rambøll Management Consulting.

Rye, J. F. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, ss. 409-421.

Rye, J. F. (2019). *Å være ung i distrikts-Norge*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Sjøberg, Ø. R. (1998, Desember 16). De veit ingen ting om bygda. *Dagbladet*.

Sletterød, N. A., Carlson, E., Kleiven, H., & Sivertsen, H. (2014). *Ungdom og medvirkning i planlegging og lokalt utviklingsarbeid*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling.

SSB. (2019). *Pilotundersøkelse om livskvalitet i Hallingdal*. Oslo: SSB.

SSB. (2020, September 3). *Færre unge utenfor i fjor*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-utenfor-i-fjor>

SSB. (2021, 1 1). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/statbank/table/07111/tableViewLayout1/>

Sweco. (2020). *Håller utvecklingen i Sveriges regioner?* Stokholm: Reglab Sverige.

Syssner, J. (2018). *Mindre många*. Om anpassning och utveckling i krympande kommuner.

Søhold, S. K. (2015). *Sysselsetting av innvandrere - regionale myndigheter og barrierer for inkludering*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Sørli, K., Aure, M., & Langset, B. (2012). *Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende? Bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet*. Oslo: Norsk institutt for by og regionforskning.

Sørvoll, J. o. (2017). *Samfunnsvirkninger av boligpolitikk*. Oslo: NOVA.

Tromsø kommune. (2021, Februar 10). *Fakta om Tromsø kommune*. Hentet fra Tromsø kommune: <https://www.tromso.kommune.no/fakta-om-tromsoe-kommune.241052.no.html>

Tønnesen, M. (2018, Juni 26). *Lavere befolkningsvekst framover*. Hentet fra Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/lavere-befolkningsvekst-framover>

UD. (2020, November 27). *Ungdommens nordområdemelding*. Hentet fra Regjeringen: https://www.regjeringen.no/contentassets/268c112ec4ad4b1eb6e486b0280ff8a0/no/sved/anbefalingerfra_ungdomspanelet.pdf

Utdanningsdirektoratet. (2021, Februar 11). *Lærlinger, lærebedrifter og fagbrev 2019-20*. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/yrkesfag/larlinger-larebedrifter-og-fagbrev-2019-20/>

Utenriksdepartementet. (2020). Meld. St. 9 (2020-2021) mennesker, muligheter og norske interesser i nord. Oslo: Utenriksdepartementet.

Vareide, K., Kobro, L., & Storm, H. (2013). *Programteori for attraktivitet*. Bø i Telemark: Telemarksforskning.

Vestby, G. M., & Skogheim, R. (2014). Hode og hjerte? Lyst eller smerte? Om lokal identitet og tilhørighet i kommunereformen. Oslo: NIBR.

Villa, M. (1999, 4 29). Bygda–sosial konstruksjon av” trygt og godt”. *Sosiologi i dag*, ss. 31-52.

Wannebo, W. (2018). Om ungdom og psykisk helse. Ung på hybel, sårbarhet og helsefremming. Namsos: Wannebo, Wenche.

Wekre, T., & Jensen, B. R. (2015, September 2). *Utviklingskapasitet*. Hentet fra <https://distriktssenteret.no/artikkel/utviklingskapasitet-2/>

Wekre, T., & Jensen, B. R. (2020). *Distriktskommuner som lykkes godt med næringsutvikling*. Steinkjer: Distriktssenteret.

Wiers-Jenssen, J. (2012). Valg av lærested. Begrunnelser og informasjonskanaler ved valg av universitet/høgskole - en pilotstudie. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

Winsvold, M. (2014). *Nærdemokratiske ordninger*. Oslo: NIBR.

Aarsæther, N., & Hanssen, G. S. (2018). Kompetanse og kapasitet: Det lokale nivået - er forutsetningene til stede? I N. Aarsæther, & G. S. Hanssen, *Plan- og bygningsloven - en lov for vår tid?* (ss. 185-201). Oslo: Universitetsforslaget.

Aasbrenn, K. (1990). *Uttynningssamfunnet*. Hamar: Østlandsforskning.

Distriktsenteret
Kompetansesenter for distriktsutvikling

ungdommens
DISTRIKTS **panel**

Sandnessjøen – Steinkjer – Sogndal

distriktsenteret.no
ungdomspanel.distriktsenteret.no

Telefon 48 16 82 80